

238

¹ Prin ignorarea cu bună știință a stihiei dragostei, Hipolit se face vinovat de *hybris*.

² După ce, asemenea tatălui său, a crescut la Trezena, avîndu-l drept dascăl de înțelepciune tot pe străvechiul Piteu, Hipolit

a întreprins o călătorie pioasă în Atica, țara legendarului basileu Pandion, și a fost inițiat în misterele eleusine.

³ Căsătoria lui Tezeu cu Fedra, prințesă din casa monarhilor de la Cnossos, este urmarea unei alte răsunătoare aventuri: călătoria în Creta și uciderea Minotaurului, întâmplările depănate în legătură cu aceasta exprimă în zarea mitului dezagregarea tha-lassocrației minoice și pătrunderea semințiilor helenice în insule. Dintre copiii născuți de Pasiphae prolificului Minos, Fedra — sora Ariadnei și a lui Deucalion — a fost cea mezină. Pe lângă aceștia, regina dăduse viață Minotaurului, rodul monstruos, nefiresc, al legăturii sale blestemată cu taurul trimis de divinitate. Din clipa cînd Tezeu descinde în marele ostrov de la miazăzi, Ariadne se îndrăgostește de „marinarul” atenian și îi înmînează ghemul mîntuitor, pe firul căruia scapă din închisoarea Labirintului, după omorîrea Minotaurului. Povestea se supune în întregime arhetipului: *Eroul* nimicește *Fiara*, într-un spațiu opac, inextricabil, cu ajutorul *Frumoasei îndrăgostite*. Perechea se izbăvește prin fugă, nupțiile clandestine se consumă în larg, pe mare, apoi Mirele își părăsește Mireasa, adormită în necunoscutul insulei Naxos. În cele din urmă, Sora *Mezină* ajunge ultima soție legitimă a Eroului, deși mitul nu indică împedecă pe ce cale, poate printr-o tocmeală a *Fratelui* (Deucalion). Din căsătoria lui Tezeu cu Fedra au înflorit doi băieți, Acamas și Demophon, care, după o tradiție posthomică, au luat parte în generația următoare la războiul troian. Vezi p. 10, n. 1.

239

-----, „[^]itic, uare *sa-i* aducă an

de Hipolit². Dar, după ce Tezeu, spre a se spăla priu de sîngele vărsat al Pallantizilor³, a părăsit Atena mîntul lui Kekrops, și-a plutit cu soția pînă în a' meleaguri, în care îndură vreme de un an sur sărmana Fedra suspină, străpunsă de boldurile ei și se irosește în tăcere. Nici unul din oamenii casei cunoaște boala.

Însă această dragoste nu trebuie să se mărginească la atît. Am să-i descopăr lui Tezeu adevărul, am să-l scot la lumină. Și pe tînărul acesta, care se războiește cu mine îl vor ucide blestemele tatălui său, prin puterea lui. p₀” seidon, regele mării; el i-a făgăduit lui Tezeu, -drept aleasă răsplată, să nu lipsească în a-i împlini pînă la trei rugăciuni⁴. Iar Fedrei, deși renumele său va fi mîntuit îi va fi dat să-și piardă viața; căci gîndul la nenorocirea ei nu mă va împiedeca să le hărăzesc dușmanilor mei o răzbunare, spre împăcarea slavei mele.

Dar iată, se întoarce Hipolit, fiul lui Tezeu, să afle aici odihnă după isprăvile vînătorești. Ii voi lăsa locul

¹ După Diodor din Sicilia (IV, 62) citat de H. Weil: „Fedra a clădit un templu pe coasta Acropolei; de acolo ochii se îndreptau spre Trezena.” Intr-adevăr, privirile pot să străbată ușor, peste claritățile Golfului Saronic, depărtarea de 50-60 km care desparte înălțimile Acropolei de țărmul Argolidei.

² Se pare, după o scholie a *Odiseii*, că acel templu se numea *Hippolyteion*.

³ Aluzie la episodul luptei pentru putere dintre Tezeu și uzurpatori, cei cincizeci de fii ai lui Pallas, fratele lui Egeu, deci verii moștenitorului firesc. Prin uciderea Pallantizilor, învingătorul s-a pîngărit pe sine și pămîntul sacru al cetății întemeiate de Kekrops. Spre a se spăla de această sîngeroasă contaminare, Tezeu și Fedra s-au supus de bună voie unui exil expiator de douăsprezece luni la Trezena, orașul de leagăn al regelui, și al primului său fecior. Vezi p. 215, n. 2.

⁴ Stăpînul atotputernic al mărilor și ocrotitorul Atenei i-a promis lui Tezeu darul celor trei împliniri cînd acesta a izbutit să stîrpească istmul Corintului de tîlhari și răufăcători.

240

itași, care mai va iiiiuii „„—

știe că porțile lui Hades îi stau acum deschise, ca Astăzi privește pentru ultima oară lumina. fr-odita dispare.

Intră Hipolit în strai de vînătoare, pur-

af

(-,-,

dispare. Intră Hipolit în strae e

mină o cunună de flori. E însoțit de vînători și de un slujitor bătrîn.)

HIPOLIT

Urmați-mă, urmați-mă Lăudați cîntînd pe 'fiica din cer a lui Zeus, ocrotitoarea noastră, Artemis.

VÎNĂTORII

Sfîntă, sfîntă, o, preacinstită,

mlădiță-a maimarelui zeilor,

slavă ție, slavă, curată Artemis,

fiica lui Zeus și a divinei Leto,

o, preafrumoasă fecioară,

ce locuiești în cerul larg,

la curtea regescului tău părinte,

în sălașul lui Zeus,
cu totul din aur l
Slavă ție, cea mai frumoasă,
o, cea mai frumoasă fecioară olimpiană,
Artemis !

HIPOLIT

(așezînd cununa de flori pe statuia zeiței Artemis) Stăpîna mea, ți-am împletit cunună de flori culese dintr-o
pajiște nepîngărită, unde păstorul n-a cutezat niciodată să-si mîie turmele la păscut, unde-,nici fierul n-a
umblat, nepîngărită pajiște cutreierată } n faptul priț-măverii, numai de albine! Acolo unde SfielW
înrouează florile, pe care pot să le culeagă doar- cei al/^ror suflet,

241

^v, acot, 'prffî" înluși harul firii, tînjește <->**

cumințenie deplină ; cei necurați nu au îngăduința ¹

O, scumpă stăpînă, primește, din mîinile mele nice, cununa aceasta-nchinată pletelor tale de aur ! mie
dintre muritori îmi faci darul de cinste să m; în tovarășia ta, să stau rfp T-<<^{KJS} -

rtlor-n^! - T
ll"

•Ui

^sul fd^r cSpui ta? Vt⁶ r? - «n^IV? "^^^1^^^.

Domnul meu - Y^N SLUJTM^!

^Punem stăpîni - nu^TT* Z6ilor se cuvine să , la mine ? nu vrei sa primești un sfat bu_n £

HIPOLIT

Flre?te! Altfel ^ Părea „C!ntept.

SLUJITORUL o datină

•

statornicită

printre

^-c.cev.ealr^e.n^eata,

'Hinolit î^,,-, ... , .

a a

'Hipolit învie tabloul pur al unei naturi sacre, virginale, oblăduită de Artemis, neîngăduită
profanului, asemănătoare crîngului sfînt al Eumenidelor din Oedi'p *la Colonos*. Atît invocația vînătorilor, cît
și devoțiunea lui Hipolit sunt înconjurate de nimbul tainic al unei evlavii senine, încă Wilhelm Schlegel
celebra trăsăturile ciudate, aproape esoterice ale personajului, re-cunoscînd în frumusețea lui „feciorelnică și
eroică, imaginea mamei sale, Amazoana, și răsfrîngerea Artemidei într-un muritor". Mai apoi Jules Girard în *Le
sentiment religieux en Grece (III, 3)*, notînd orfismul lui Hipolit observă că „între el și divinitate se înfiripă o
legătură sfîntă și limpede, care îl înalță deasupra condiției omenești. El nu aprinde o tămie grosolană pe
altarele scumpei sale zeițe, ci îi închină prinos de flori proaspete, culese din pajiști ferite, înmuiate de rouă
mistică a Sfielii... E o plămuire cu totul grecească amestecul acesta, această unire intimă dintre natura fizică și
natura morală..."

242

l

SLUJITORUL

Datina poruncește să urîm trufia și neprietenia față j_e semeni.

HIPOLIT

Pe bună dreptate ; care om trufaș nu-i vrednic de ură ?

SLUJITORUL

Și nu este un har să fii cu sufletul deschis față de toți ?

HIPOLIT

Un har minunat si un cîștig, dintr-o mărunță osteneală.

SLUJITORUL Dar printre zei nu crezi că lucrurile stau la fel ?

HIPOLIT La fel, deoarece noi oamenii urmăm rosturile zeilor.

SLUJITORUL Atunci de ce nu te rogi unei zeițe preamărite ?

HIPOLIT

Cărei zeițe anume ? Bagă de seamă, gura ta să nu grăiască în deșert l

SLUJITORUL Afroditei, care se-nalță aici, în pragul casei tale.

HIPOLIT Sunt neprihănit și îi dau binețe doar de departe.

SLUJITORUL Ea totuși este preamărită si însemnată printre oameni.

HÎPOLIT Fiecare, oameni sau zei, ne alegem unii pe alții.

243

Îți urez fericire și un cuget plin de cuviință.

HIPOLIT Nu-mi plac zeii cărora trebuie să li te închini noaptea

SLUJITORUL Fiul meu, e datoria noastră să-i cinstim pe zei.

HIPOLIT

Purcedeți voi, însoțitorii mei, intrați în casă, pregătiți de prînz. Este plăcut, după vînătoare, să ai o masă încărcată. Țesălați-mi, de asemenea, caii ; vreau să-i înham la car, după ospăț, să-i deprind la fugă întinsă. Iar Afroditei tale, îi urez să rămînă cu bine \

(Hipolit intră în palat însoțit de vînători.)

SLUJITORUL

Noi nu vom rătăci pe drumul acestui tînăr, ci, cu toată smerenia~de cuviință unor sclavi, ne vom închina, stăpîna Kypris, în fața chipului tău. Rugămu-te să fii îndurătoare cu cel pe care neastîmpărul vîrstei și sîngele fierbinte îl împing să rostească vorbe deșarte ; fă-te că nu îl auzi. Zeii trebuie să fie mai înțelepți decît muritorii. (Slujitorul se închină la altarul Afroditei, apoi pleacă. Intră prin dreapta Corul femeilor din Trezena.)

CORUL Strofa II

• .f ,L'a stinca de pe malul mării

! * ; ' prin care curge din adîncul

¹ Răspunsurile lui Hipolit, cînd semețe, cînd ironice, privitoare la cultul Afroditei, reprezintă tot atîtea accente de *hybris*, în contrast cu atitudinea deschisă; umilă și didactică a sclavului, care încearcă să-și aducă stăpînul la recunoașterea adevărului comun printr-un dialog aproape socratic. —

244

ne umplem amforele, iată " ^ ședea o prietenă de-a noastră, clătind ueșminte de porfiră în rouă undelor țîsnite, uscîndu-le pe caldul .spate al lepezilor însoțite. Ea ne-a uestit înțîia oară despre durerile stăpmc?.

v *

Antistrofa I

j Cum zace lîncedă de boală în așternut, ascunsă-n casă, și cum marama îi umbrește, subțire, pletele de ;aur. E-a treia zi de cînd'se spune că gura ei dumnezeiască a stat lipsită de priffcsul Demetrei — blîndul trup al plinii. Sărmana Fedra, copleșită de suferința ei ascunsă, ar vrea să-și afle împăcare f în portul întristat al morții.*

-*~Strofa H

Si totuși, gingașă femeie,* nu ți-au trimis turbare sfîntă Hecate, Pan sau Coribanții , slăuiți și nici Kybele, Mama - -cinstită pe-nălțimi de munte ¹.

¹ Căutînd să afle cauza bolii reginei, corul înșiră unele divinități, c&re aveau faima de a stîrni în oameni accesele de nebunie, sfîntele razne. Muma zeilor, marea zeităte mamă, soția Timpului, cea adorată în locuri înalte și numită Kybele în Fri-

245

Și iară, nu ești mistuită nici pentru că, uitînd să-i arzi belșug de turte pe altare, ai fi jignit-o pe Dictynna ¹ cea spornică la vînătoare, care străbate peste mare, umblînd pe creste de talazuri, prin spuma undelor sărate !

Antistrofa II

Poate că soțul tău, stăpînul Erehteizilor ² de seamă,

, era obiectul unui cult orgiastic în care slujeau preoții săi coribanții. Pan, zeul pastoral născut în pașnica Arcadie, se spune că isca uneori spaime contagioase și fugi printre oameni și animale (panica). Hecate, care la Hesiod este o divinitate puternică, luminoasă și în imnul homeric *Către Demetra* apare ca zeităte' htoniană, mai tîrziu își schimbă trăsăturile, devenind zeiță lunară dar nu a clarului de lună ci a astrului învelit în nori — ocrotitoarea vrăjitoriilor nocturne, pîndind la răsپintii, în locuri respingătoare, în sincretismul grec, Hecate joacă un rol de seamă ⁵ se confundă⁶ uneori cu Artemis, care poartă de asemenea nu-^{me}le de „cea care atinge departe" sau „cea care atinge după bu-^{nu}l plac." Miturile orfice o așează chiar în centrul lumii, ca pe un suflet universal.

¹ Divinitate străveche de obîrșie minoică, totodată celestă și htoniană, virgină și mamă. în perioada helenică a fost asimilată îndeobște cu neprihănită Artemis. Pausanias vorbește despre ⁰ nimfă din Creta credincioasă Artemidei pe nume Brito-martis („Dulcea Fecioară") de care s-a îndrăgostit legendarul Mi-nos. Fiind urmărită de neistovitul amant timp de nouă luni, prin munții și prin văile insulei, într-o bună zi și-a dat seama că va fi _ capturată. Atunci a sărit în valuri de pe țărmul stîncos al mării, dar a fost prinsă și izbăvită în plasa unor pescari, de unde și epitetul Dictynna, adică „Fiica Năvodului" (*diktyon* — năvod). Se poate susține că în această versiune

pogorîrea în valuri are înţelesul unei ordalii, a unui salt ritual întru demonstrarea fecioriei sau a nemuririi.

² în poezia elină atenienii supt denumiţi adesea "fii ai lui Erehteu. Acest al şaselea basileu mitic al cetăţii ar fi întemeiat misteriiile de la Eleusis.

246

rip ^Mi i ["]"["]"["]iifii

răznit de vatră, se ascunde în aşternut necunoscut culcuşului tău de nevastă. Sau poate vrun corăbier, pornind din Creta, a plutit pînă în portul nostru, cel mai prielnic oamenilor mării, să-ţi dea, regină, ştire despre un doliu, care te leagă de pat, cu inima strivită.

EpodS

*In trupul firav al femeii,
cel veşnic bîntuit de chinuri,
adesea naşterea scorneşte
o turburare şi o grijă
care îi rătăceşte mintea.
Si noi în pîntec am simţit
acele răbufniri ciudate.*

*Rugămu-ne Ocrotitoarei
femeilor ce stau să nască,
uranienei şi arcaşei*

*Artemis, vrednicei de slavă ' în ceata zeilor de-a pururi l
(Se deschide poarta din mijloc a palatului şi se iveşte Fedra,
sprijinită de doică. Slujitoare aduc în scenă un pat pe care se
aşează şovăind regina bolnavă ^.)*

CORIFEUL

Priviţi, bătrîna doică vine , aducînd-o pe Fedra înaintea porţii palatului. Un nor mohorît îi pluteşte peste sprincene.

¹ Eroina întinsă pe pat, doica şi însoţitoarele erau eduse în faţa spectatorilor cu ajutorul *ekkyklemei*. Vezi p. 140, n. 2.

247

Vai, sufletu-mi se zbuciumă să afle răul ce mistuie trupul reginei si-i veştejeşte făptura !

DOICA

O, chinuri ale omului, o, boli cumplite !

Ce să fac pentru tine şi ce să nu fac ?

Iată această limpezime,

iată, strălucitor, văzduhul aces'ta l

Patul durerilor tale, în care te mistui,

şi l-am adus înaintea palatului.

Neîncetat poşteai să te scoatem aici

dar grabnic vei cere, nerăbdătoare,

să te întorci în iatac.

Atît de grabnic se schimbă dorinţele tale.

Nimic nu îţi place.

Te mîhneşte ceea ce ai,

în schimb tînjeşti după ceea ce n-ai.

Mai bine să fii bolnavă,

decît să-i îngrijeşti pe suferinzi.

Bolnavul are doar suferinţa,

pe-ngrijitor îl apasă

amărăciunea inimii

şi cazna braţelor, istovitoare.

Vai, traiul omului se ţese din dureri

si chinurile-i curg fără-ncetare !

Oare se află alt sălaş

mai scump decît viaţa ?

Cunoaşterea lui se ascunde

în nori şi întuneric.

*Vai, din păcate ne atîrnăm
de tot ce lucește pe fața pămîntului!
Nu cunoaștem nimic despre o altă viață,
cele de sub pămînt ne rămîn tînuite,
și viețuim la-ntîmplare,
amăgiți de povești.*

248

FEDRA (înlălțîndu-se în pat)
*Ridicați-mi trupul. Sprijiniți-mi capul.
Sunt frîntă, dragele mele,
parcă mi se desfac mădularele.
Prindeți-mi, roabelor, mîinile mele subțiri!
Vălul acesta care-mi acoperă fruntea mi-e greu.
Dați-l de-o parte.*

Lăsați-mi părul să-mi cadă pe umeri.

DOICA

*Alină-te, copilă, nu te frămînta
și nu te zbuciuma.
Răbdarea și aleasa împăcare
te vor ajuta să-nduri mai lesne boala,
căci soarta omului e^ suferința.*

FEDRA (cu accente de exaltare)

*Vai, vai, de ce nu pot să-mi astîmpăr
setea cu apa curată
scoasă dintr-un izvor de rouă,
și să mă-ntind, să m-afund spre odihnă
la umbra plopilor,
în iarba poienii deasă ?*

DOICA

Ce spui, fiica mea ?

Ce-i dorul tău de apă de izvor ?

*Aici, aproape de turnuri, curge un fir de rîu,
la care ai putea să-ți astîmperi setea.*

FEDRA

*Trimiteți-mă spre munți. Voi merge în codrul de pini, unde haita de dini sîngeroasă gonește pe urma
roșcaților cerbi.*

249

*O, cerule, mi-e poftă să țip, să-i asmut,
să ridic, înainte de-a o zvîrli
pe lingă pletele-mi galbene,
lancea tesaliană ¹,
să-nalț în mină sulita
cu vîrf ascuțit.*

DOICA

*Copila mea, ce gînduri! De ce să-ți pese atîta de vînătoare ? Nu mai grăi așa înaintea lumii. Aceste
cuvinte îți dau de gol nebunia*

FEDRA

*Artemis, regina săratei Limne ²,
a locului de-ntreceri
pe care freamătă caii,
de ce nu mi-e dat, în cîmpiile tale,
să domolesc fugarii veneți ³ ?*

DOICA

*Ce vorbă smintită ți s-a desprins din nou de pe buze ! Chiar adineaori tînjeai către munte și te iscai
vînătoare. 'Iată, acuma pofești,*

¹ După o anumită tradiție, tesalienii ar fi întrebuințat cei dinții lancea.

² *Limne* se tâlmăcește prin „apă stătătoare după retragerea unui fluviu sau a mării, baltă, lac” (Bailly), -deci poate că Artemis era invocată aici ca „Doamnă a Lacului”, înțeles urmat de Vella-cott. Pe de altă parte, se pare că la Trezena se afla un gimnaziu cu numele Limne, un maneaj unde Hipolit își antrena telegarii, în acest fragment liric am folosit „loc de întreceri” pentru „gimnaziu”, cuvînt astăzi prozaic și avînd cu totul altă semnificație.

³ Veneții crescători de cai erau un neam adriatic, din zona unde se va ridica mai târziu *Serenissima Republica*.

pe-aceste nisipuri ferite de valuri

să-mblînzești bidivii.

Ne-ar trebui un mare profet,

să ne spună, copilă,

ce zeu te stîrnește într-una

și-ți tulbură mintea.

FEDRA (cu emoție stăpînită)

Sărmana de mine ! Ce-am făptuit ?

Unde, unde m-am rătăcit, departe

de sănătoasele gânduri ?

Am fost o nebună.

Un zeu m-a împins în această sminteală,

Cită durere, sărmana de mine !

Doică, ascunde-mi iarăși obrazul.

Roșesc pentru tot ce-am rostit.

Acoperă-mi fața.

Din ochi mă năpădește plînsul,

rușinea-mi turbură văzul.

îndată ce mintea mi se îndreaptă,

mă copleșește durerea,

dar și nebunia înseamnă tot chin.

Atunci, mai bine să mori

fără să știi de ce suferi.

DOICA (acoperind-o cu un văl)

îți acopăr obrazul.

Dar vălul morții

cînd va cădea peste trupul meu ?

Ce multe-arn învățat

în viața mea preamultă !

N-ar trebui muritorii

să-ncheie unii cu alții

decît prietenii cumpătate,

250

251

nu pmă în adîncul sufletului lor,

și legăturile dulci ale inimii

ar trebui să le poată

desface sau strînge ușor.

Dar cînd un singur suflet

îndură suferință pentru doi,

așa cum eu mă căznesc pentru tine,

povara-i amarnic de grea.

Se spune că-n viață

o purtare din cale afară de dreaptă

aduce mai multe mîhniri decît bucurii

și surpă curînd sănătatea.

La fel, socot că-ntrecerea măsurii

e vrednică de laudă mai mică

decît e maxima „nimic prea mult”¹,

iar înțelepții vor gîndi ca mine.

CORIFEUL credincioasă doică a reginei,
Bătrână si credincioasă doică a reginei, vedem prea bine cât de jalnică e starea Fedrei, dar pricina bolii ei ne rămîne ascunsă. Am dori să te întrebăm și să aflăm de la tine.

DOICA

Nu știu nici eu nimic. Am întrebat-o și nu vrea să răspundă.

CORIFEUL Poate știi cel puțin cum i-a fost începutul pătimirii.

DOICA Răspunsul e același la orișice întrebare : tace.

Doica, în meditația ei discursivă, cu iz de înțelepciune populară, citează vestita apoftegmă despre nedepășirea măsurii, atribuită lui Solon din Atena, unul din Cei Șapte înțelepți

252

CORIFEUL

Cît e de slabă ! Trupul cum i s-a topit!

DOICA

Nu-i de mirare. De trei zile n-a mâncat nimic.

CORIFEUL Fără voie ori pentru că a hotărît chiar ea să moară ?

DOICA Vrea să moară, să-și pună prin foame capăt vieții.

CORIFEUL Este ciudat că soțul ei îngăduie aceasta.

DOICA

Ea își ascunde suferința, nu se destăinuie c-ar fi bolnavă.

CORIFEUL Dar el, cînd îi privește fața, nu-și dă seama ?

DOICA

Tocmai se află-ntr-o călătorie, departe de pămîntul acesta.

CORIFEUL

Și tu, de ce n-o silești să vorbească ? Încearcă să scoți la iveală pricina răului, a rătăcirii minții sale.

DOICA

Am pus în mișcare totul și n-am izbutit nimic, însă zelul meu nu va slăbi nici acum. Aflîndu-vă și voi de față, vreau să-mi fiți martore despre felul cum mă port la restriște cu stăpînii mei.

(Se întoarce spre Fedra.)

253

.— „.....v ^.^-i-nuc. .nrcua-ie iarăși mai blîndă, alungă în^ cruntarea sprîncenelor tale, limpezește-ți gîndul întune~ cat. Eu, de ți-am greșit adineaori, mă voi întoarce si-t~ voi înfățișa temeieri mai bune. Dacă te chinuie un răi de nemărturisit, iată, aceste femei sunt gata să-ți vină-n ajutor. Iar dacă turburarea ta poate să fie dezvăluită bărbaților, vorbește, ca să dăm de veste unor tămăduitori

(Clipe de tăcere.)

De ce taci ? N-ar trebui să păstrezi tăcere, draga mea ci mai curînd să mă îndrepti, dacă am vorbit aiurea, sau' dacă spusele mele sunt cuminți, să te potrivești cu ele' Grăiește, un singur cuvînt, aruncă-mi o privire, sărmana de mine !

(Adresîndu-se corului.)

Femeilor, zadarnică e toată rîvna mea. Mă aflu tot acolo unde eram înainte : neclintită în fața rugămintilor mele atunci, ea nu vrea să se-nmoaie nici acum.

(Din nou Fedrei.)

Ei bine, află 'totuși — n-ai decît să rămîi la spusele mele mai neînduplecată decît marea — dacă mori, înseamnă că-ți trădezi copiii. Ei nu vor moșteni palatul părintesc. Jur pe regina călăreață, pe Amazoana, care a născut un stăpîn pentru copiii tăi, un bastard cu ifose de fiu legiuit, îl știi prea bine, pe Hipolit !

FEDRA *(cu durere)* Nu, nu !

DOICA

Aha ! Cu asta văd că te-am atins.

FEDRA

Maică, tu mă ucizi. În numele tuturor zeilor, te rog să nu-mi mai vorbești niciodată despre omul acela.

Vezi, mintea-ți esm umpcu-t, ^.^ — -----

nu vrei să-i sprijini pe copiii tăi si să-ți mîntui viața.

FEDRA Eu țin la copiii mei, dar altceva îmi răvășește inima.

DOICA Mîinile tale, fiica mea, sunt cumva pătate de sînge ?

FEDRA Mîinile mi-s curate, dar sufletul îmi este pîngărit.

DOICA Poate că unul din dușmanii tăi ți-a făcut farmece.

FEDRA

Mă pierde o ființă dragă, fără voia mea și fără voia lui.

,j

DOICA

Tezeu ! Nu cumva ți-a greșit cu vreun păcat ?

FEDRA

Nu, nu ! Eu de nu m-as dovedi nicicînd vinovată față de el!

DOICA

Ce fel de taină îngrozitoare te silește să mori ?

FEDRA

Lasă-mă cu păcatul meu ! Nu am păcătuit față de tine.

DOICA

(îngenunchează și îi apucă mîna)

N-am să te las, de bună voie. Dacă voi da greș, va fi din vina ta.

255

FEDBA

Ce faci ? Vrei să mă silești, te-agăți de mîna mea ?

DOICA

(îmbrățișîndu-i genunchii) Și de genunchii tăi. N-am să mă mai desprind.

FEDRA

Biata de tine, va fi un chin să afli adevărul, va fi un chin...

DOICA

Ce chin poate fi pentru mine mai mare decît să te pierd ?

FEDRA

Mă vei pierde, fără îndoială, dar această moarte va fi spre cîntea mea.

DOICA

În tine nu e loc decît pentru noblețe și totuși nu vrei să-mi îplinești rugămințile.

FEDRA

Caut o cale să-mi salvez noblețea de rușine.

DOICA Dacă-i așa, cuvîntează și cîntea ta va țîșni sporită.

FEDRA

Pleacă, în numele zeilor, desprinde-ți mîna de pe dreapta mea !

DOICA Niciodată, pînă nu-mi faci hatîrul ce mi se cuvine.

FEDRA (la capătul durerilor)

Mă-nduplec, n-am puterea să mă-mpotrivesc neprihănitei rugăminți a mîinii tale.

256

DOICA

Acum voi fi tăcută. E rîndul tău să vorbești. y *ijjoica se ridică. Tăcere lungă. Fedra începe cu greu, copleșită de amintiri dureroase.*)

FEDRA

Mamă sărmană, mamă, ce dragoste pustiitoare ți-a fost hărăzită ¹ !

DOICA

Dragostea ei pentru taur, copilă, sau ce vrei să spui ?

FEDRA

Și tu, nefericite, cea de-un sînge cu mine, soția lui Dionysos ² !

DOICA Ce ai, copila mea, de ce-ți jignești întregul neam ?

FEDRA

Și eu "a treia care pier, sub ce fel de soartă, urgisita de mine ³ !

¹ Pasiunea Pasiphaei, mama Fedrei, pentru faimosul taur alb este un motiv arhaic din izvoare minoice. În Creta prehele-nică Marea Zeiță avea pereche un zeu satelit, soț sau iubit. Putere totodată celestă și terestră, acest dublu masculin, îmblînzi-tor al oamenilor și stăpîn al leilor, apare ca întruchipare a fertilității și a principiului umed, suflet al întregii existențe. Vlaga lui creatoare împrumută adesea înfățișări zoomorfe. „Ca animal, este taur ; ca om, este Minos ; ca animal, om și divinitate este Minotaur... Veșnic tînăr, zeul zămislior este asociat nu numai cu zeița mamă, care l-a născut, ci și cu o zeiță tînără, de seama lui. El este totodată fiul și amantul, în chip de taur, unindu-se cu Pasiphae, naște Minotaurul ; în chip de Minos o urmărește pe Britomartis. Mai apoi se va deghiza în Dionysos, ca s-o amăgească pe Ariadna. El face să prindă rod femeile și cîmpurile. Împreună cu zeița împarte belșugul, stăpîn al dragostei creatoare și al vieții eterne." (G. Glotz, La

civilisation egeenne, p. 292—3.)

² Ariadna, sora mai mare a Fedrei, cea părăsită de Tezeu la Naxos, și-a aflat mîngiere în brațele lui Dionysos.

³ în casa monarhilor cretani exista, ca o adevărată trăsătură ereditară, înclinarea pentru dragostea oarbă, totală, deva s-, tatoare.

DOICA Mă înspăimîntî. Unde țintește cuvîntul tău ?

FEDRA Răul meu se trage de acolo și nu este ceva nou.

DOICA

încă nu știu cu nimic mai mult din cele ce doream să le aflu.

FEDRA

Vai, de ce nu poți spune tu cuvintele pe care trebuie să le rostesc eu ?

DOICA

Eu nu sunt ghicitoare, să pot citi limpede gîndurile ascunse.

FEDRA Ce vor să înțeleagă oamenii prin iubire ?

DOICA

Cea mai dulce plăcere, fiica mea, dar și cea mai cruntă durere.

FEDRA

Deci nu mi-a fost dat să cunosc decît jumătatea iubirii.

DOICA

Ce spui, copila mea, iubești ? De cine te-ai îndrăgostit ?

FEDRA

De cine s-ar putea să fiu ? De el, feciorul Amazoanei...

!!

DOICA De Hipolit ? Ce vrei să spui ?

FEDRA

Tu i-ai rostit numele, nu eu ¹.

DOICA

Vai mie, ce spui, Fedra ? Mi-ai frînt inima. Femeilor, \ e prea cumplit ! Cum să mai rămîn în viață ? Ziua-mi j este urîță, vederea luminii-mi este urîță !

(Cade la pămînt. Cîteva femei din cor vin și o ridică.) Vreau să pier, lăsați-mă să cad într-o genune ! Moar-tea-mi va fi adăpost împotriva vieții. Rămîneți cu bine. Eu nu mai sunt printre voi. Iată aici o femeie cu inima curată, care-i tîrîtă silnic de pacostea iubirii.

Kypris nu e numai o zeiță : este ceva mai presus de •• zei, ceva mai mare, ea care ne-a pierdut : pe Fedra, pe *" mine și această casă.

CORUL **Strofă**

Ați auzit,

ați ascultat

mărturisirea de neauzit,

plînsul reginei

și cazna ei nebună ?

O, Fedra, de-am muri

înainte să-ajungem la rătăcirea

ce-ți bîntuie inima !

Vai nouă, vai, vai,

cîtă durere, năpăstuite ce suntem J

O, suferință, doica omenirii !

Acum ești pierdută.

¹ De teamă și din superstiție, Fedra s-a ferit să rostească numele nefast al lui Hipolit, lăsînd-o pe doică să-si pîngărească buzele și să se expună, în felul acesta, mîniei divine.

Ți-ai scos la iveală rana.

Ce-ți va aduce — mai înainte să-apună —

ziua de astăzi ?

Ce săvîrșire nemaivăzută

se va petrece-n palat ?

De-acum este limpede soarta

spre care te mină Kypris,

*o, Fedra, mlădița
nefericită a Cretei!*

FEDRA -*(ridicându-se încet în picioare)*

Femei din Trezena, care locuiți aici, pe pragul cel mai din afară al țării lui Pelops ¹, mi s-a întâmplat mai de mult, în lunga trecere a nopților, să mă întreb ce anume surpă traiul muritorilor. Rămân încredințată că dacă oamenii săvîrșesc răul nu e din pricina vreunui neajuns firesc al judecății lor, căci chibzuință multora e dreaptă. Iată cum trebuie să fie privit mai degrabă lucrul acesta. Noi cunoaștem binele, îl cuprindem cu mintea, dar nu ne dăm silința să-l înfăptuim : unii din moliciune, alții, fiindcă punem înaintea virtuții altfel de plăceri. Iar viața nu este lipsită de plăceri : taifasurile lungi, dulceața timpului pierdut, ispitele și desfătărilor rușinoase. Însă rușinea e de două feluri : una fără de păcat, cealaltă spre povara caselor ; de le-am putea deosebi limpede între ele, nu am folosi aceleași litere ca să însemnăm două idei ². Fiind pătrunsă de aceste gânduri, nici o vrajă din lume n-ar fi putut să mi le spulbere și să mă împingă la greșelile potrivnice.

¹ Trezena, ridicată în Pelopones, la capătul Argolidei, se ivea ca un prag pentru călătorul care venea pe mare dinspre Atena.

² în tălmăcirea acestui început de discurs, nu lipsit de obscurități, de o retorică deosebit de subtilă, dar atât de elină, am urmat sugestiile versiunii lui H. Berguin și ale nuanțatului său comentariu.

260

Am să vă destăinuiesc drumul urmat de gândurile *fieile*. Când am fost lovită de iubire, n-am avut decît o singură grijă : cum să îndur această rană cît mai iru-flios. La început am chibzuit să tac și să-mi ascund boala. Căci nu poți limbii să-i încredințezi nimic ; ea știe foarte bine să mustre gândurile altora, dar nouă, înșine, nedo-jnolită, ne iscă numeroase necazuri. Apoi am chibzuit să-mi înfrunt nebunia, cu îndrăzneală, și s-o răpun prin stăpînire de sine.

În cele din urmă, văzînd că nu izbutesc s-o înving pe Kypris, am hotărît să mor. Mi s-a părut calea cea mai nimerită, și nimeni nu-mi va sta împotrivă. Nu vreau nici să rămînă ascunse faptele mele frumoase, nici să am prea mulți martori pentru cele de rușine. Știam că dorul meu, că boala dragostei mele mă acoperea de ocară, știam prea bine și aceea că eram femeie, țintă pentru disprețul tuturor.

De ce nu a pierit, ca o nemernică, nevasta care a purces, întîia, să-si necinstească patul căsniciei cu alt bărbat ? Din casele nobile răul acesta s-a răspîndit printre femei. Când stricăciunea are trecere la oamenii aleși, *e limpede* "căjsecăturile își fac din ea o virtute. De asemenea urăsc femeile smerite în cuvinte, care se dedau în taină la îndrăzneli desfrîinate.

O, Kypris, doamna mării, cum de mai cutează ele oare să privească în ochii soțului care le strînge în brațe, fără să li se pară că aud, îngrozite, cum bezna părtașă și pereții odăii prind glas ca să le dea în vileag ?

Iată, dragele mele, de ce am hotărît să mor : nu vreau să fiu silită să-mi necinstesc bărbatul și copiii ce i-am născut. Vreau ca fiii mei, liberi, să poată cuvînta nestingheriți și să-nflorească în cetatea slăvită Atena, luminați de renumele bun al mamei lor. Căci omul, oricît i-ar fi de dîrză inima, se simte rob dacă e chinuit de gîndul că părinții lui au fost nemernici. Se spune că numai un sin-

261

gur bun este de-un preț cu viața : cugetul limpede și drept al omului. Adevăratul chip al muritorilor ticăloși e dat în vileag la-mplinirea sorocului, cînd - Timpul le ridică în față oglinda lui și se privesc înăuntru, așa cum se uită în oglindă o fată. Să nu fiu numărată niciodată printre ei !

CORIFEUL

Ce frumoasă e de-a pururi virtutea și cîtă slavă nobilă rodește pentru muritori !

DOICA

Stăpînă, auzind încercările tale, în clipa dintîi m-a cuprins o groază cumplită ; acum însă îmi dau seama că am fost neroadă. Dar înfiata omului gândurile din urmă se dovedesc a fi mai înțelepte. Ceea ce ți s-a întâmplat nu-i nemaipomenit și nici de neînțeles.

Asupra ta s-a abătut mînia unei zeițe. Te-ai îndrăgostit. Ce este de mirare într-asta ? Așa e datul foarte multor oameni. Vrei să te desparți de viață pentru că iubești ? Ar fi desigur, o cale aspră pentru toți îndrăgostiții de azi și de mîine, dacă ar fi datori să moară.

Kypris e de neînvins, cînd se prăvale în deplina ei putere. În inima celui supus ea se strecoară dulce, dar pe cel care îi stă în cale, mîndru și trufaș, închipuie-ți cum îl ia în stăpînire și cum îl zguduie.

Kypris bîntuie prin eter și se umflă cu talazurile mării. Totul s-a plăsmuit prin ea, viața o seamănă ea și ea stîrnește iubirea, din care ne-am ivit cu toții, noi care umplem pămîntul.

Toți cei care au scrieri din vremurile vechi și cei care se află veșnic în legătură cu Muzele știu că Zeus, odinioară, s-a înflăcărat *de* dragoste pentru Semele, și mai știu că Eos, zeița zorilor strălucitoare, l-a răpit

262

printre nemuritori pe Kephalos, din pricina dragostei¹. Și totuși amîndoi sălășluiesc în cer și nu se grăbesc să W părăsească tovărășia nemuritorilor; fiind învinși de ursită, bag seamă că sunt fericiți și-o îndure.

Și tu, tu pentru ce nu te-ai supune? Părintele tău ar fi trebuit să te zămislească numai după anume tocmeală și să te pună sub ocrotirea altor zei, dacă nu vrei să urmezi legile firii. Ce crezi, cîți oameni oare cu mintea zdravănă, văzînd că-n paturile lor se lăfăie desfrîul, nu-și întorc privirea în altă parte? Cîți părinți nu își ajută copiii vinovați de iubire să cîștige mai lesne ceea ce poftesc? Căci adevărata înțelepciune a oamenilor este să arunce un vâl peste cele urîte. Muritorii nu trebuie să-și desăvîrșească prea mult viața; ei nu pot nici măcar acoperișurile caselor să le potrivească fără greșală. Iar *fa* tu, cum socoti să ieși la liman din năpasta în care te-a fc\$ prăbușit destinul? Dacă în tine zace mai mult bine decît rău, ca făptură omenească poți să te socoti mulțumită.

Haide, copilă dragă, alină-ți inima rea, frînge-ți trufia, căci nu e altceva decît trufie voința ta de a fi mai puternică decît zeii. Primește dragostea cu îndrăzneală, ți-a fost hărăzită de un zeu și în inima ta suferindă schimbă spre bine suferința. Se află descîntece și vorbe de vrajă, vom găsi un leac și pentru boala ta.

Cît de încet ar izbuti să se descurce bărbații, dacă noi, femeile, nu am scorni mai întîi mijloacele nimerite!

CORIFEUL

Fedra, cuvintele ei ți-s mai de folos decît ale tale, spre îndreptarea nenorocirii de acum, dar laudele mele

¹ în pledoaria doicii sunt invocate două cazuri de moarte și transfigurație prin forța universală a iubirii. Semele a pierit în flăcări, consumată de fulgerul îmbrățișării lui Zeus; mai tîrziu fructul acestei uniri, marele Dionysos, coborînd în Hades a în-viat-o și a înălțat-o la cer. La fel Kephalos, iubitul Aurorei, cea osîndită să fie veșnic îndrăgostită, a dobîndit prin ea nemurirea.

263

sunt pentru tine. De fapt aceste laude te dor mai tare decît învinuirile doicii și-ți vine mai greu să le ascuți.

FEDRA

Iată de ce se pierd cetățile muritorilor, cele mai biru rînduite, și de ce se ruinează casele: din vina cuvîntărilor: peste măsură de frumoase. Nu trebuie rostit ceea ce suni dulce urechilor, ci numai vorbele care ne duc spre slavă

DOICA (înduioșată)

Ce înseamnă aceste vorbe semețe? N-ai nevoie acumal de rostiri împodobite, ci trebuie să ajungi cît mai grabnici la inima omului tău și să-i dezvălui, fără înconjur, ce se] petrece în tine. Dacă n-ar fi în cumpănă viața ta și dacă] ai fi rămas stăpînă pe tine, eu niciodată nu te-as fi împins pe-această cale, spre împlinirea dorului și a plăcerii. Dar acum se dă marea bătălie de care atîrnă mîntuirea vieții tale și nu este nimic rușinos într-aceasta!

FEDRA

O, sfaturi cumplite! închide-ți gura, nu mai rosti niciodată asemenea vorbe sfruntate!

DOICA

Sfruntate, se poate, dar mai prielnice ție decît niște cugetări frumoase. Și-apoi această purtare a mea, dacă! e să te scape, prețuiește mai mult decît lauda deșartă al neprihănirii, pentru care

te simți mîndră să mori.

FEDRA

În numele zeilor, nu! Cuvintele tale sunt iscusite dar nerușinate. Să nu mergi mai departe ! Eu de-abia mi-am strunit inima. Însă o inimă îndrăgostită, auzin-du-te cît de înflorit vorbești desp[^] ticăloșie, alunecă dir nou în nenorocirea de care vrea să scape.

264

DOICA

Dacă acesta ți-e gîndul, n-ar fi trebuit să cazi în greșeală, dar ai păcătuit. Dă-mi ascultare.

Implmește-mi, te rog, măcar această dorință.

(Cu voce scăzută.)

Am acasă filtre de iubire fermecate, mi-am adus aminte tocmai acum. Acestea, fără să-ți scadă cîntea și fără să-ți turbure mintea, te vor vindeca de boală, dacă nu ești fricoasă din fire. Îmi trebuie un semn de la cel după care tînjesti, o șuviță de păr sau o bucată din veșmîntul lui, ca să vă unesc pe amîndoi într-o singură desfătare ¹.

FEDRA Leacul tău este unsoare sau băutură ?

DOICA

Nu știu, Țasă-mă, copila mea, să te ajut, fără alte amănunțiri.

FEDRA

Mă tem să nu găsesc în tine prea multă-ndemînare.

DOICA

Știu că în această privință totul te-ar înspăimînta. De ce ți-e frică ?

FEDRA

Mă tem să nu-i descoperi ceva lui Hipolit.

¹ Datorită aluziei la folosirea posibilă a unor filtre de dragoste, întreg finalul acestei scene este turbure. De altfel replica doicii cuprinde, după Nauk și Weil, trei versuri interpolate. Totuși, deși nu o face, ar fi verosimil ca Fedra, vara Medeii și nepoata divinei Circe, faimoase vrăjitoare, să recurgă în scop terapeutic la procedee magice.

265

DOICA

Lasă-mă, Fedra, voi potrivi lucrurile frumos. Numai să mă ajute stăpâna Kypris, regina mării. Iar deispre cele ce am de gînd să le fac va fi de ajuns să schimb cîteva cuvinte cu prietenii mei din palat.

(Doica intră în casă. Fedra cade iarăși pe pat și zace în timp ce corul proslăvește divinitățile dragostei.)

CORUL Strofa I

*Eros, Eros, ce strecuri
rouă dorinței prin ochi
și-n sufletele celor
spre care dai năvală
răspîndești o dulce desfătare,
să nu ne răsări nicicînd
însoțit de Năpastă,
să nu vii spre noi pustiind niciodată.
Nici focul soarelui, nici razele
scăpărate de stele,
n-ajung să lovească atît de puternic
precum săgețile-Afr oditei
slobozite de Eros,
feciorul lui Zeus.*

Antistrofa I

*în zadar, în zadar
lîngă rîul Alfeu ¹
și în sălașul pythian
al lui Phoibos ²,
înalță Helada grămezi
de tauri jertfiți,
dacă nu i se-nchină lui Eros,*

J

*stăpînul si domnul lumii,
chelarul iatacului scump
de nuntă al Afroditei,
lui Eros, ce-i trage pe oameni,
cînd se prăvale,
pe drumul ruinei și-al morții¹.*

Strofa II

*„Iole, mlădița Oichaliei², mînză neprinsă la jug, ce nu cunoscuse bărbat și nuntă, de Eros a fost
părăsită-n puterea*

¹ Vezi p. 122, n. 2. ¹ „Adăpostul pithian al Vezi p. 223, n. 2.

lui Phoibos", perifrază pentru Delfi.

¹ Eros, divinitatea străveche a dragostei, avea la grecii din veacul lui Euripide o înfățișare cu totul deosebită decît i-a atribuit-o părerea modernă. Necunoscut de Homer, în poemele căruia Afrodita însăși inspiră dorința, Eros este pentru Hesiod, orfici și Aristofan un principiu cosmogonic, apărut în zorii timpului, principiul atracției primordiale, nu simplul ferment al apropierii dintre bărbat și femeie. Așa l-au înțeles poezii lirici și în parte cei tragici. Pentru Euripide firea zeului este dublă : din imnul corului decurge atît înrîurirea lui năpraznică, pernicioasă, care duce la ruină, cît și cea blîndă, salutară, care duce la virtute și fericire. Aceeași despărțire sună în corul femeilor corintiene din *Medeea* : „Dragostea ce copleșește / nestăvilită bărbații / nu le aduce virtute, nici faimă curată. / Dar cînd s-apropie Kypris de om cu măsură / nici o zeiță nu știe să-mpartă / un farmec mai dulce." Abia mai tîrziu, la alexandrini, latini si moderni, divinitatea gravă și obscură de odinioară s-a preschimbat în copilul șăgalnic, viclean, batjocoritor și crud, numit Cupidon sau Amor, întruchipare dezinvoltă dar manieristă a Poftei.

² Iole, fiica lui Eurytos, regele Oichaliei, a fost făgăduită de tatăl său drept premiu la o întrecere de arcași unde a biruit neînvinsul Heracle. Dar basileul nu s-a învoit să i-o lase, te-mîndu-se că acesta, într-un răstimp de nebunie va omorî, așa cum se mai întîmplase, odraslele ce ar fi urmat să i se nască din însoțirea cu Iole. De aceea eroul a distrus cetatea Oichaliei din Eubee, l-a masacrat pe Eurytos împreună cu fiii săi, iar pe fiica promisă a tîrît-o în captivitate, întîmplări zugrăvite în *Trahinienele* lui Sofocle.

266

267

, "9WI

nimicitorului caselor sale¹.

Răznită, ca pe-o bachantă din Hades,

prin sînge, prin flăcări și fum

printre îmnuri de moarte

a-mpreunat-o Kypris

cu vlăstarul Alcmenei.

Trist cîntec de nuntă, sărmana !

Antistrofa II

O, ziduri ale Thebei, l

o, gură-a fîntîinii Dirke,

și voi ați putea să ne spuneți,

despre mînia năpraznicei Kypris.

Ursindu-i nuntă de tunet și fulger

Semelei, care l-a născut

din sămînța lui Zeus pe Bachos,

a mistuit-o în somnul de moarte².

Cumplită își poartă suflarea

asupra lumii întregi { și pretutindeni plutește J

ca o albină.

*(Tăcerea sacră coborîtă după cîntul corului este întreruptă din-tr-o dată de glasuri ce răbufnesc prin poarta palatului.
Fedra tresare, neliniștită, și se ridică din pat.)*

FEDRA Tăcere, femeilor ! Suntem pierdute !

¹ în acest loc apar în text trei cuvinte de neînțeles. Am tălmăcit urmînd conjectura lui H. Weil (*Sept tragedies d'Euripide*, nota la versurile 545—554.)

³ Mitul de temelie despre zeul vinului s-a înfiripat la Theba, de unde apoi a cuprins toată Helada. Semele, fiica fenicianului Cadmos,* , fiind îndrăgită de Zeus, l-a zămislit pe Dionysos. Dar Hera, ca de obicei geloasă, luînd chipul bătrînei doici a Semelei, a sfătuit-o să-i ceară lui Zeus să i se arate în toată slava lui dumnezeiască. Maimarele Olimpului a împlinit dorința necugetatei Semele și-a pogorît la ea împodobit cu flăcările și zgomotul trăznetului. Astfel a fost mistuită de foc fiica lui Cadmos și l-a născut timpuriu pe Bachos.

CORIFEUL

Ce se întîmplă, Fedra ? Ce lucru de spaimă se petrece n. palat ?

FEDRA Liniște, să înțeleg ce se strigă înăuntru !

CORIFEUL

Tăcem, dar începutul ăsta e semn rău.

FEDRA

Strofa I

Vai mie, vai vai, vai vai! Nefericita de mine, ce patimi!

CORUL Strofa II

Ce țipete auzi ?

De ce te chinuie aceste cuvinte ? Spune ce vorbe te inspăimîntă, femeie, și răsună în inima ta ?

FEDRA

E moartea mea. Veniți, așezați-vă lîngă poartă și ascultați : palatul se zguduie de larmă.

CORUL Strofa III

Tu stai aproape de prag si singură poți desluși cuvintele care fișnesc din palat. Spune, spune ce pacoste s-a petrecut ?

268

269

FEDRA

Strigă Hipolit, fiul iubitoarei de cai, Amazoana. Re- varsă ocări cumplite asupra slujnicei mele.

CORUL

^

Antistrofa III

)

"•—|

¹ *Noi larma o auzim*

]

dar limpede nu putem spune c.e pot să însemne cuvintele-nalte ce răbufnesc prin poartă pînă la tine.

FEDRA

O numește pe față codoașă, ticăloasă ; îi aruncă vina de-a fi trădat așternutul stăpînului său.

CORUL

r-

Antistrofa II

",—i

Vai, vai, amar și vai!

Te-a dat de gol, te-a dat de gol

o ființă iubită.

Ce sfat să-ți înfiripăm ?

Taina ți-a fost dezvelită ;

într-adevăr, ești pierdută.

FEDRA

l

Antistrofa I

j Năpastă amarnică, vai!

)

Dîndu-mi taina pe față, m-a nimicit!

/

CORUL

Din dragoste pentru tine, chiar dacă nu spre faima ta, a vrut să te lecuiască de boală. Ce vei face acum ? Starea ta este fără ieșire.

l

FEDRA

; Nu știu decît un lucru : moartea grabnică este acum "*" singurul leac pentru suferințele mele. ¹

(Hipolit iese în mare grabă din palat, urmat de doică.)

HIPOLIT

O, glie-mamă ! O, raze-mpărățiate de soare ! Ce vorbe groaznice, de negrăit, au fost grăite !

DOICA

Taci, copilul meu, înainte să-ți audă strigătele | cineva.

HIPOLIT

Cum să tac după groaznicele cuvinte ce mi-a fost dat să le aud ?

DOICA *(aruncîndu-se în genunchi, sărutîndu-i mîna)*

Te rog din suflet, îți sărut frumoasa mîină dreaptă.

HIPOLIT (*gest violent*)

Jos mâinile de pe veșmîntul meu, să nu mă atingi ?

DOICA Nu mă pierde, uite, îți cuprind genunchii !

HIPOLIT

*. Cum as putea să te pierd, dacă, după spusele tale, nu ai rostit nimic rău ?

DOICA

Vorbele mele, Hipolit, cu nici un preț să nu le dai în vileag.

270

271

HIPOLIT

1

Cele frumoase par și mai frumoase, cînd le rostești în fața lumii.

DOICA Să nu-ți calci jurămîntul, fiul meu !

HIPOLIT Doar limba mea a iurat, cugetul meu nu s-a legat

DOICA

Ce ai de gînd să faci, copilul meu ? Să-ti nimicești prietenii ?

HIPOLIT Am scuipat ! Cei necinstiți nu sunt prietenii mei. {

DOICA Iertare, fiul meu. Firea omului e supusă greșelii.

HIPOLIT

O, Zeus, de ce-ai rînduit sub lumina soarelui, alături de bărbați, femeile, aceste ființe de păcat și nemernicie ? Dacă voiai să semeni în lume spița muritorilor, nu trebuia să te slujești pentru asta de femei. Inchinînd în templele tale greutăți de aur, de fier sau de aramă, oamenii si-ar fi cumpărat în schimb sămînță de copii, fiecare după prețul ofrandei sale, și-ar fi putut să locuiască liberi, în casele lor lipsiți de parte femeiască. Acuma, dimpotrivă, ca să primim în lăcașurile noastre o

¹ Aristofan, care în comediile sale a polemizat de nenumărate ori cu opera lui Euripide, învinuindu-l între altele că răspîndește o morală cel puțin dubioasă, înfășurată în subțirimi sofistice, se referă la această replică, pe care aproape că o citează în *Broaștele* : „limba mea jură strîmb, fără să-i ceară voie inimii.” Dar Hipolit e departe de a fi întruchiparea sciziunii dintre gînd și faptă; cuvintele lui vor să spună numai că i s-a smuls prin jurămînt făgăduiala de a păstra tăcere.

urgie, trebuie, mai întîi, să ne irosim toată agoniseala.

latăj jovada limpede că fgmeia este o cumplită urgie : părintele ^ăi^care^ zămisliț-p ji _acrescut-o, ^în3~o~mută în alt sălaș ITjiă pg _deasupra și zestre, numarsa^scape de ȚoiuF rău7 In _scfiimb, năfîngul care primesc7In casa lui ~acest prăpăți _de ,făpJură^e- feueurps să-și încarce statuia păcătoasă cu cele mai frumoase podoabe, și să-i cîștige haine scumpe, sărmanul ! Și astfel i se scurge belșugul casei. El trebuie __ să-și poajte^ppvara, fie că, _înrudindu-șe cu jiiste socri noKili,"~se străduiește să nu piardă o nevastă acră,*iie ca, îuîncT soție cumsecade din familie de calici, silește să aibă în minte doar binele ce i s-a hărăzit și să-și înăbușe nenorocul. Cel mai nimerit e să te însori cu o nimenea, cu o proastă, dar e drept că și nerozia poate fi primejdioasă. Mi^ejurită femeia șirgatăxx Ferească-mi cerul casa de vreuna mai deșteaptă decît ii se cuvine" unei femei. De altfel, în cele șirete stîrnește Kypris toată destrăbălarea; pe cea nedibace scurtimea minții 6 apără de nebulie.

Și-apoi, în jurul femeilor n-ar trebui să foiască slujitoarele, ci ar trebui să fie păzite de lighioane mute și colțoase, ca să le împiedice de a grăi cuiva și de-a mai asculta pălăvrăgelile servitoarelor. Acum însă, din lăun-trul caselor, ticăloasele pun la cale urzelile lor ticăloase, iar slugile se-nsărcinează să le strecoare afară.

La _jEel^;<Eiî, obraz nemernic, Țt venit la mine si m-a|« îmbiat să necinstesc așternutul de neatins ai tatălui meu. Cu apă de izvor mă voi "spăla jfe jiceastă™ mmjire-șr îmi voi limpezi _urechile. Cum as putea să cioTlă păcătoasă învoială, eu, care mă, socot necurat doar pentru că am

272

auzit „îndemnurile rffije SfrștM, muiere, .S numai cucernicia meaajl. scapă. Căci dacă nu m-apoT legat prin-tr-un jurămînt, smuls nevinovăției mele, 'în fața zeilor, n-aș fi putut să nu-i descopăr totul părintelui meu.

Acum însă voi părăsi această casă, atîta timp cît va lipsi Tezeu și gura mea va fi tăcută, l Dar la întoarcerea
273

Nf

tatălui meu, voi sosi alături de el și voi băga de seamă cu ce[^]pSSH3EStt£.lțStîmpina^tu _și. stăpînă^ța. Cît despre neobrăzarea ta, sunt lămurit deplin din cele întâmplare "" blestematfiLi Nu voi înceta niciodată -**** ••

Nu-mi pasă dacă ar spune cineva că rostesc pururi acelașT lucru pentm...că și ele surit pururT niște netrebnice. Deprindeți-le să-si înfrîneze nebunia, t nu, îngăduiți-mi să le strivesc neconTCTitjirr"pîcToăre! (*Hipolit părăsește scena precipitat.*)

'PEDRA **Antistrofă**

Soartă-a femeii!

Amarnic destin l

Viață de cazne.

Speranțe-nșelate.

Cu sprijinul cui voi rupe ,.

de azi înainte

nodul care mă strînge ?

Vai, mi-am luat pedeapsa l

Glîe și Soare !

Cum să mă smulg din lațul ursitei ?

Cum să-mi ascund năpasta,

dragele mele ?

Ce zeu mă va mîntui ?

Ce om îmi va fi sprijin

sau părtaș

la faptele mele nemernice ?

Un trai împletit

cu-asemenea chinuri

este o cale fără ieșire.

Vai, sunt femeia cea

mai oropsită din lume l

¹ Această antistrofă dislocată răspunde strofei de la p. 259.

Vai, vai, s-a împlinit! Stăpînă, iscusința roatei 'tale''''''''''• a fost în zadar. Răul înaintează.

FEDRA

(*adresîndu-se doicii*)

Femeie atotulnemernică, pierzanie de prieteni, ce-ai făcut din mine ? Ajungă-te cu fulgerul său Zeus, strămoșul meu, arză-te pînă la cenușă ! Nu ți-am spus, nu ți-am poruncit, presimțind gîndul tău, să păstrezi tăcere despre taina care mă înjosește acum ? Tu nu m-ai ascultat și de aceea voi muri în rușine. Dar trebuie să scornesc un alt drum. Căci Hipolit, cu inima înîierbîntată de mînie, îi va povesti tatălui său despre • încercarea ta pă-cătodbă, prin care m-ai nimicit, îi va înșira și bătrînului Piteu nenorocirile mele și va umple toată țara cu zvonuri, spre rușinea mea. Să pieri și tu și oricine se amestecă, fără îngăduința prietenilor, să le dea ajutor blestemat, care îi ruinează.

DOICA

Stăpînă mea, ți-am făcut un rău și ai temei să mă învinuiești, căci durerea te muscă și-ți copleșește dreapta judecată, dar dacă îmi îngădui pot să-ți răspund învinuirilor tale. Eu te-am hrănit și țin la tine și-am căutat un leac pentru boala ta, dar n-am avut noroc să aflu ceea ce voiam. Dacă-as fi izbutit, aș fi fost numită femeie înțeleaptă, căci înțelepciunea e doar întîmplare și nimereală.

cuvîntare

r''

275

274

DOICA

mea.

FEDRA

încetează ! Nici un cuvînt ! Mi-ai dat și adineaori sfaturi dăunătoare, m-ai îndemnat la ticăloșie.
Lipsește din fața mea, du-te și poartă-ți de grijă numai ție.

(*Doica iese.*) Eu-îmi voi rîndui spre bine ale mele.

(*Adresîndu-se corului.*)

Voi, nobile femei ale Trezenei, atît vă cer, să-mi împliniți o rugămintă : înveliți în tăcere tot ce-ați auzit aici.

CORIFEUL

Jurăm pe Artemis cea sfântă, fiica lui Zeus, să nu destăinuim niciodată nimic din tot ce-ai pătimit.

FEDRA

Așa e bine, cum ai vorbit. Eu, după ce m-am fră-mîntat cu gîndul, nu am aflat decît o singură, ieșire din nenorocirea mea, dacă vreau să le hărăzesc un trai slăvit copiilor mei iar pe mine să mă mîntui de năpasta ce m-a lovit. Niciodată nu voi face de rușine casa neamului meu din Creta, niciodată, după ce m-am ticăloșit, nu-mi voi ridica privirile spre Tezeu, ca să salvez o viață oropsită.

CORIFEUL Vrei oare să-mplinești un rău fără de leac ?

FEDRA

Vreau să mă pierd. In ce fel ? Voi hotărî 'tot eu.

276

CORIFEUL în numele lui Zeus, nu !

FEDRA

Te rog să nu-mi dai sfaturi, decît spre slava mea. Eu, astăzi, despărțindu-mă de viață, știu că-i voi face bucurie Afroditei, care mă nimicește. Voi fi învinsă de o dragoste amară. Dar este cineva pentru care moartea mea va fi un blestem, pe care îl voi învăța să nu privească de sus la chinurile mele ;
împărtășindu-l de răul *ce* mă mistuie, se va vindeca de trufie.

(*Fedra intră hotărîită în palat, urmată de slujitoarele care îi poartă patul.*)

CORUL **Strofa I**

*Am vrea să ne-adîncim
în hăuri nestrăbătute,
ori ca un zeu,
dăruindu-ne aripi iuți,
să ne-amestece-n stoluri
jîljîitoare.*

*Am vrea să plutim
peste talazul mării, aproape
de țărmul adriatic
și peste nul Eridanos,
în părțile unde, mîhnite,
jiicele Soarelui,
jelindu-l pe Phaeton,
își picură plînsul de chihlimbar
în casa părintelui lor,
în sumbrele valuri¹.*

¹ în cîntecul său corul tînjește după țări îndepărtate, unde să se pună la adăpost de nenorociri — veșnicul dor al omenirii după începuturi. Intîi visează la meleagurile apusene de pe malurile fluviului fabulos Eridanos, identificat aici cu Padul, în

277

f

Antistrofa I

*Am vrea să ne mutăm
pe malul sădit cu meri
al Hesperidelor,
al cîntărețelor,
unde stăpînul mării,
al vastului lac porfiriu
nu-i mai îngăduie*

*la marginea cerului sfântă, aflată sub straja lui Atlas, unde curg fîntîni de ambrozie, Ungă iatacul
nunții lui Zeus, tărîm de belșuguri, 'sălaș preaslăvit și comoară de fericire neistovită*¹. Strofa II
O, navă din Creta cu aripi albe, care prin vuiet de valuri,

¹ Cîntecul evocă pe urmă grădinile cu mere de aur, mai îndepărtate, mai dinspre Soare-Apune, ale Hesperidelor, preafericitele ostroave scăldate de apele Oceanului, dincolo de Atlas, gigantul cosmic ce sprijină lumea pe umeri. Prin partea aceea tărîmul muritorilor se învecinează dar se și desparte de al nemuritorilor, de paradisul dinții, sălașul zeilor, în care Zeus odinioară s-a îndrăgostit de Hera.

11

*Se va supune, sfioasă,
dinaintea cumplitei zeițe,
păstrîndu-și numele neîntinat,
despovărîndu-și inima
de chinul iubirii.*

CINEVA DIN PRIMUL HEMICOR

Prietene, ce să facem ? Haidem în palat s-o dezlegăm pe stăpînă din lațul gîtuitor.

CINEVA DIN AL DOILEA HEMICOR

De ce ? Sunt acolo destui tineri servitori care s-o ajute, în viață nu e cuminte să te amesteci în toate.

¹ în tragedia lui Seneca, Fedra își curmă zilele cu ascuțișul fierului, în piesa omonimă a lui Racine ea folosește mijlocul mai blînd al otrăvii. Iată urmările insidioase ale toxicului, zugrăvite de eroină : „J'ai pris, j'ai fait couler dans mes brulantes veines/ Un poison que Medee apporta dans Athenes/ Deja jusqu'à mon coeur le venin parvenu/Dans ce coeur expirant jette un froid inconnu ; / Deja je ne vois plus qu'à travers un nuage / Et le ciel, et l'epoux que ma presence outrage ; / Et la mort à mes yeux derobant la clarte / Rend au jour, qu'ils souillaient, toute sa purete."

Așadar pentru a-si nimici victima helenul alege frîn-ghia, romanul jungherul, iar francezul otrava. Să fie acestea amănunte întîmplătoare, corespund cumva numai dorinței de delimitare față de model, exprimă sensibilitățile unor înși deosebiți din epoci deosebite sau reprezintă, poate, manifestările inconștiente ale unor straturi abisale, ale unor „categorii stilistice” cum ar fi spus Blaga ?

280

SLUJITOAREA

Ridicați, întindeți-i sărmanul trup fără suflare. Amarnică priveliște pentru stăpînul meu. Iată paznica vetrei sale !

CORIFEUL

Și-a dat sfîrsitul Fedra cea nefericită, după cum aud. Au și purces s-o aștearnă ca pe o moartă. (*Tezeu intră în scenă ca un pelerin evlavios, însoțit de cîțiva oameni din gardă. Pe creștet poartă cunună, semn că a dobîndit răspuns prielnic din partea unui oracol.*)

TEZEU

Femeilor, nu știți ce-nseamnă aceste țipete-n palat ? A răzbit pînă la mine vuietul greu al slujitorilor.

(Un răstimp *de liniște*.)

Ciudat; mă întorc la casa mea după o călătorie cucernică și nu se învrednicește nimeni să-mi deschidă porțile, să mă întîmpine cu bucurie și să-mi ureze bun venit¹. Eu sper că nu a pătimit nimic bătrînețea lui Piteu. Desigur, el se-apropie de capătul vieții, totuși plecarea lui din casă m-ar îndolia.

CORIFEUL

Tezeu, nenorocirea n-a surpat un om bătrîn. Vei fi îndurerat la moartea unei tinere.

TEZEU

Vai mie ! Nu cumva i s-a smuls viața vreunuia dintre copiii mei ?

CORIFEUL

Nu, ei trăiesc, dar mama lor e moartă prin hotărîrea unui prea dureros destin.

¹ Tezeu consultase un oracol, probabil pe cel de la Delfi, de unde se întorcea, sumbră ironie, încredințat de bunăvoința zeilor.

281

TEZEU

Ce tot îngaimi, Fedra e moartă, prin ce lovitură a sorții ?

CORIFEUL

S-a sugrumat cu lațul unei frînghii atîrnate.

TEZEU

Ce suferință o mistuia, ce întîmplare blestemată a si-lit-o ?

CORIFEUL

Atîta știm, Tezeu, căci nu de multă vreme stăm lîngă palat, să-ți plîngem nenorocirile.

TEZEU

(*smulgîndu-și cununa de pe cap*)

Vai mie ! Jos de pe creștet cununa de frunze-mple-tite, nefericitul de mine, întors din sfîntă călătorie ! Slugilor, desferecați zăvoarele, deschideți ușile larg, să' văd amarnica priveliște, care mă nimicește, a morții Fedrei, soția mea.

(*Se deschide poarta palatului, prin care se vede trupul mort al Fedrei întins pe pat. împrejurul ei slujitori *)

CORUL Strofa I

Vai, vai, sărmana l Rele smintite !

Prin suferința ta, prin săvîrsirea ta,
palatul acesta cade-n ruină.

*Vai, îndrăzneala tristă
si silnica moarte l*

Vai, ticăloasa năpastă, adusă

¹ în teatrul antic *ekkyklema* luneca spre public, aducînd înainte patul cu cadavrul Fedrei.

282

r

de rătăcirea mîinilor tale !

Cine, sărmano, -ți istovește zilele ?

TEZEU Strofa II

*Vai mie ! Noianul de chinuri l Din multe cite-am avut să îndur iată răul, o, zeilor, cel mai
năpraznic. Ce greu a căzut peste mine, peste această casă, durerea de nespus azvîrlită de
vreun strigoi răzbunător ! Sfărmată-z viața mea și iară viață Văd înainte, sărmanul de mine
un ocean de durere.*

Din el înotătorul nu se mîntuie niciodată. Talazul de netrecut al restriștii !

Cu ce nimerit cuvînt să numesc, urgisitul de mine, povara sorții tale, femeie ?

Ca o pasăre scăpată din mîinile mele, în zbor năvalnic, ai țîsnit spre Hades.

*Vai, vai, suferințe smintite, smintite ! Sosește de departe, jără-ndoială, acest blestem al zeilor,
ce mă strivește, răsplată pentru păcatele vrunei strămoș din vechime.*

CORIFEUL

Stăpîne, nu ești singurul om atins de năpastă. Și alții mulți, înaintea ta, si-au pierdut nevestele iubite.

TEZEU Antistrofa II

*Vreau sub pămînt, în amurgul subpămîntesc, să mă strămut în bezna morții nemernicul de
mine !*

283

Fiind lipsit de scumpa ta făptură, această moarte e mai mult a mea decît a ta.

Cine-mi va spune adevărul, de unde ți-a pătruns în suflet gîndul acesta de moarte, nefericită femeie ?

Cine-mi va spune ce s-a petrecut ? Oare palatul meu regesc adăpostește zadarnic atîta mulțime de slugi
? *Vai mie, vai, lipsit de tine, ce tristă întoarcere, Fedra, pentru năpăstuitul ce caută la jalea caselor
sale l*

Chinuri de neîndurat și de negrăit. Viața mi s-a dus, j casa mi-e pustie, copiii orfani.

*M -ai părăsit, m-ai părăsit, scumpă soție, tu cea mai bună din cîte au întîlnit vreodată ochiul
învăpăiat al lui Helios și cerul nopții luminat de stele.*

(*In timpul plîngerilor lui Tezeu, femeile din Cor au remarcat o scrisoare legată de mina Fedrei.*)

CORUL Antistrofa I

[^] 7

T •

Vai, vai, sărmane, sărmane, _ cită urgie pe casele tale Ij

*Pleoapele noastre se umplu de lacrimi stîrnite în valuri și tremurăm dinainte la gîndul celor ce stau să
urmeze.*

TEZEU

(*dînd cu ochii de scrisoare*)

Priviți, aici priviți ! Ce taină vor să-mi dezvăluie aceste tăblițe care atîrnă de mîna ei dragă ? Sau poate
că nefericita le-a încredințat lor ultimele sale dorințe, în

284

legătură cu patul căsnicieii și copiii. Fii liniștită, sărma-no ! Nici o altă femeie nu-ți va lua locul în
așternutul si în casa lui Tezeu !

Iată semnele înscrise de pecetea inelului de aur al celei care nu mai este ; ele îmi vorbesc de dincolo de
moarte ! Să rupem legăturile peceții și să vedem ce vor să spună aceste tăblițe.

(*Tezeu rupe sigiliul scrisorii, desface tăblițele și citește.*)

CORUL

' Vai, vai, se adaugă

la șirul amarnic altă năpastă i trimisă de zei!

~~~~~>]

[^]Voi cum să mai îndurăm a trăi

după cele-ntîmplate ?

*S-a năruit palatul stăpînilorjipstri
Nu mai putem să spunem că este !*

CORIFEUL

Dumnezeiască putere, dacă se poate, cruță vatra aceasta ! Ascultă-mi rugăciunea. Dar o presimțire blestemată mă face — ca pe un? proroc — să vestesc o nenorocire.

TEZEU

Vai mie, ce altă năpastă vine să se adauge năpastei mele ? De neîndurat dar si de nerostit, sărmanul de mine !

CORIFEUL Ce s-a întîmplat ? Vorbește, dacă e cuvenit să aflăm.

TEZEU

Tăblițele strigă, strigă o mîrșăvie, Unde să fug de povara durerilor mele ?

285

Sunt prăbușit, nimic. Ce glas răbufnește, ce glas din semnele scrisorii, obiditul de mine ?

CORIFEUL Vai, aceste cuvinte prevestesc suferințe grele.

TEZEU

*Nu îmi voi pune guri zăvor despre această crimă sfruntată, despre această nemernicie de moarte.
Vai ție, cetatea mea !*

Hipolit a îndrăznit, în chip silnic, să-mi pîngărească așternutul și să necinstească sfîntul ochi al lui Zeus. Poseidon, tată, mi-ai făgăduit odinioară să-mi împlinești trei rugăciuni ; du-mi la împlinire una din ele, fă să piară fiul meu, să nu mai apuce sfîrsitul acestei zile, da-că-i adevărat că mi-ai îngăduit să te rog cu folos.

CORIFEUL

Stăpîne, trage-ți înapoi rugăciunea, în numele zeilor ! Vei recunoaște ni'ai tîrziu că te-ai înșelat, ascultă-mă.

TEZEU

Niciodată ! Ba mai mult, îl voi alunga din țară. Astfel va fi biruit de una din două lovituri ale sorții : fie că Poseidon, cinstindu-mi rugăciunea, îl va prăbuși mort la porțile lui Hades» fie că, izgonit din pămîntul acesta, va merge în țară*T5trăină, să îndure toate amărăciunile unei vieți rătăcitoare !

CORIFEUL

Iată, fiul tău Hipolit sosește tocmai la timp. Rege Te-zeu, îngăduie mâniei tale blestemate un răgaz, alege calea cea mai prielnică neamului tău.

(Intră Hipolit, însoțit de vînători.)

i •

Vezi p. 149, n. 2.

286

HIPOLIT

Tată, ți-am auzit glasul înalt si am venit în grabă, dar nu știu pricina gemetelor tale de acum ; as dori s-o

aflu din gura ta.

O, ce mi-e dat să văd, soția ta fără viață, o, tatăl meu ! Fără viață ! Cum e cu putință ? Doar adineaori am lăsat-o aici ; nu-i mult de cînd încă privea spre cerul luminos. Ce i s-a întîmplat ? Cum a pierit ? Tată, vreau să-mi răspunzi. Inima omului, însetată să cunoască totul, își vadește lăcomia chiar si în ceasul veștilor rele. De ce taci ? Vremea nenorocirilor nu-i pentru tăcere. Tată, nu-i drept să-i ascunzi durerile unui prieten și de fapt unuia mai mult decît prieten \

TEZEU

O, zadarnice rătăciri ale oamenilor ! La ce bun să deprindeți mii și mii de arte, la ce bune atîtea iscusințe și-atîtea descoperiri, cînd nu cunoașteți și n-ați încercat să dobîndiți mijlocul de a-i învăța pe cei fără minte înțelepciunea ?

HIPOLIT

Ar fi destoinic maestrul de înțelepciune despre care vorbești, în stare să facă om cuminte din smintit. Dar, tată, nu e timpul cuvenit pentru cugetări subtile. Mă tem ca suferințele să nu-ți îi rătăcit limba.

TEZEU

Vai, le-ar trebui muritorilor un semn sigur, după care să-si recunoască prietenii, un mijloc

de a desluși în inimă care-i prietenul adevărat și care nu. Toți oamenii ar trebui să aibă două glasuri : unul de încredere ¹ în acest moment patetic al dramei, Euripide îi împrumută lui Hipolit o curiozitate rece, altminteri tipic grecească, de moralist dornic să cunoască natura umană.

287

cumva
H:POLIT

TEZEU

ă

—

urmașii întrpo KI de la o vîrstă H ^{aca} aceas-

" ~

nic al cărților lui¹ ! Iată, ai fost prins. De oameni ca tine trebuie să fugi, o spun eu, sus și tare, tuturor. Ah, vîină-torii de cuvinte mărețe dar cu sufletul plin de urzeli rușinoase !

Fedra e moartă. Crezi că asta te va mîntui ? Dimpotrivă, te va da de gol și mai mult, o ticălosul ticăloșilor ! Ce jurăminte, ce cuvîntări pot fi mai presus de această dovadă copleșitoare, ca să te scape de învinuirea ei ? Vei spune că regina te ura si că de obicei bastardul e dușmanul înnăscut al fiilor legiuiți. Deci, după spusele tale, ea a făcut un negoț prost cu viața ei, dacă, numai ca să te piardă, a risipit ceea ce nouă ne era atît de scump. Sau poate vei zice că bărbații sunt feriți de nebunia simțurilor și că numai femeile sunt înclinate prin fire la desfrîu ? Eu știu preabine că tinerii nu se împotrivesc cu mai multă dîrzenie decît femeile, cînd Kypris le turbură sîngele fierbinte din inimi. Iar bărbăția îi face si mai stăruitori. Dar de ce mai trebuie să strîng temeieri

. , o - 'a a-te de fumul _ucu-_
-1.3 rmdul său T

teÎSÎSîfŞSS-âSS

288

¹ Hipolit este zugrăvit aici de către părintele său ca părtaş al sectei orficilor, comunitate care venera învățăturile misterioase cuprinse în străvechile cărți sacre, atribuite poetului trac Or-feu, un profet al religiei dionisiace. Dacă doctrina orfică, în fapt o soteriologie, este greu de înțeles și de conturat, îndatoririle or-ficului ne apar riguroase și limpezi. El ducea viață de grele ascultări (abstinență, renunțare etc.) și era oprit să se atingă de orice hrană animală, deoarece credința în metempsihoză presupunea cinstirea oricărei vietăți. Apartenența vînătorului Hipolit l / o sectă vegetariană este surprinzătoare și în contradicție cu spusele eroului de la p. 244 : „Este plăcut, după vînătoare, să ai o masă încărcată”. (Deși autorul nu dă lista de bucate, e greu de închipuit un prînz cinegetic fără carne !)

Tonul ironic, jignitor, al lui Tezeu mai degrabă poate să exprime, așa cum sugerează Vellacott, faptul că, asemenea multor oameni de vîrstă mijlocie, regele socotea ideologia noilor culte răspunzătoare de stricăciunea generației tinere. Totuși, chiar dacă nu poate fi dovedită închinarea fiului Amazoanei sub aripile unor tainice divinități, idealul de neprihănire pe care îl întruchipează nu este cu totul străin de cel orfic.

289

împotriva ta, cînd aici e cadavrul ei, martorul cel mai necruțător.

Lipsește din pămîntul acesta, cît mai grabnic, pleacă în exil, dar ferește-te să mergi la Atena, cetatea zidită de zei ¹, și nicăieri între hotarele țării peste care poruncește lancea mea ! După asemenea jignire, dacă m-aș îndupleca în fața ta, Sinis, tîlharul istmic, ar mărturisi că nu l-am ucis si că m-am lăudat în zadar, iar stîncile lui Skeiron, spălate de mare, ar da zvon că brațul

meu nu îi strivește pe răufăcători ² !

¹ Nici un mit nu atribuie zeilor întemeierea Atenei. Textul se referă la cearta dintre Poseidon și Atena pentru onoarea de a fi ocrotitorii faimoasei cetăți. Poseidon, izbind în stîncile Acropolei cu tridentul, a scornit un izvor cu apă sărată, dar Atena l-a biruit, făcînd să răsără trunchiul generos al măslinului.

² „Se știe că în vremea aceea drumurile erau nesigure, între așezările risipite ici-colo se întindeau meleaguri pustii, străbătute de șleauri, unde primejdiile pîneau la tot pasul. Pe alocuri se înălțau hățșuri de pădure și munți, cu trecători înguste, în singurătatea văilor își făcuseră cuib tilharii, omorînd și prădînd călătorii, lăsîndu-i să treacă numai dacă primeau bani grei zălog și nimeni nu se iveau să le ceară socoteală. Tilhăriile, jafurile și blestemățiile nu conteneau și erau aidoma celor puse la cale de duhurile rele și viclene... încît dacă vreun ins nesăbuit pătimea, era cu neputință să deslușești dacă fusese răpus de o putere omenească sau de una dumnezeiască, dacă monstrul cutare sau cutare... aducea mai mult a zeu sau a om...” Astfel descrie Andre Gide în fermecătorul său *Tezeu* regiunea infestată a Istmului Corintic, în care s-a aventurat, dornic de glorie, la șaisprezece ani împliniți, eroul. În drumul său de la Trezena la Atena, unde urma să-și divulge identitatea și să-și cîstige drepturile firești de prinț moștenitor, el a curățat pămîntul de răufăcători și monștri. Așa l-a ucis, între alții, pe Sinis, poreclit și Strîmbă-Pini, deoarece avea năravul să îndoiaie pinii, între care îl lega pe nefericitul drumeț și apoi îl dezmina dînd dintr-odată drumul copacilor să se îndrepte. La fel l-a nimicit pe teribilul Skeiron din preajma Megarei, cel ce zvîrlea trecătorii în mare de pe crestele falezei și ale cărui oase, descîntă legenda, s-au preschimbat în pietre marine, în Stîncile Skeironiene.

290

CORIFEUL

Nu știu cum as putea să-l numesc oblăduit de soartă pe vreun muritor. Iată, se năruie chiar și cei mai suspuși.

HIPOLIT

Tată, cumplită este mînia inimii tale stîrnite, dar în adîncul acestei întîmplări — prilej pentru tine de vorbe frumoase — dacă am sta să cercetăm, se ascunde ceva care nu e frumos. Eu nu sunt priceput să țin discursuri în fața gloatei ; în schimb știu să cuvîntez în tovărășia restrînsă a celor de-o seamă cu mine. Și aici, fiecare cu partea lui : cei mai șubrezi întru înțelepciune sunt tocmai vorbitorii care știu cum să înflăcăreze gloata mai bine.

#

Dar sunt nevoit să vorbesc : nenorocirea m-a lovit și nu pot să rămîn cu limba legată. Voi purcede să răspund învinuirilor ce mi le-ai aruncat mai întîi, prin care credeai că mă spulberi și-mi astupi gura.

Privește la lumina cerului și la pămînt ! Nicăieri nu se află, chiar dacă nu te învoiești, un bărbat mai curat cu inima decît mine. Eu știu, mai întîi, să mă închin la zei și să-mi aleg prieteni, care — departe de-a umbla pe căi nedrepte — s-ar sfîi să dea îndemnuri murdare și să-i ajute pe cei din preajma lor la fapte rușinoase¹.

Tată, eu nu-mi bat joc de cei cu care am legat tovărășie, ci rămîn același pentru toți prietenii mei, fie că sunt de față, fie că lipsesc. Și dacă este un viciu de care nu am fost atins niciodată e tocmai cel de care crezi c-ai izbutit să mă învinuiești acum.

Sunt neprihănit, pînă în ziua de azi n-am cunoscut femeie ; nu știu ce e dragostea, decît din auzite și din cîte-

¹ Să citim oare și aici o aluzie la membri inițiați ai unei asociații închise de felul celor orfice ?

291

va figuri zugrăvite ce mi-a fost dat să le văd. Dar nici nu sunt dornic să le mai privesc, sufletul meu e feciorelnic. Poate că nu ești încredințat de cumînțenia mea. Arată-mi atunci în ce fel m-am stricat ! Oare trupul soției tale era mai frumos decît al celorlalte femei ? Oare nădăjduiam să mă fac stăpîn peste palatul tău, strecurîndu-mă în așternut lingă moștenitoarea ta ? As fi fost un smintit, un om fără dram de minte. Vei spune poate că mă ispitea gîndul de-a fi rege. Cîtusi de puțin, sunt om întreg la minte, doar dacă nu cumva se întîmplă ca puterea nemărginită să strice cîteodată sufletul muritorilor. Eu vreau să fiu biruitor, pe locul dinții, la marile Jocuri Helenice ; în cetate nu-mi doresc decît locul al doilea și să mă bucur de o soartă bună, mereu în mijlocul unor prieteni vrednici. Asemenea stare îți îngăduie să lucrezi, iar lipsa primejdiei te umple de o plăcere mai spornică decît domnia. ¹

N-am să-ți mai spun despre mine decît un singur cu-vînt, celelalte le știi.

Dacă aș avea un martor, care să-ți întărească ce fel de om sunt, dacă mi-ar fi dat să mă apăr cu

Fedra vie aici de față, ai desluși din fapte, cercetîndu-le bine, cine e vinovatul. Dar așa nu pot decît să-1 chem pe Zeus, chezașul jurămintelor, și temeliile acestui pămînt și să jur că niciodată nu ți-am vătămat căsnicia, că nu m-am apropiat de soția ta nici cu dorința, nici cu gîndul.

Fie-mi dat să pier fără slavă, fără nume, fără patrie și casă, pribeag alungat din țară, nici marea, nici glia să nu-mi primească leșul meu de carne, dacă în mine zace păcatul ! Poate vreo spaimă a împins-o pe Fedra să-și

¹ Hipolit laudă, în numele idealului nedepășirii măsurii, foloasele locului al doilea în cetate, prefigurînd elogiul horatian al faimoasei *aurea mediocritas*.

292

ridice viața, nu știu. Mie nu-mi este îngăduit să spun mai ; multe. Ea s-a dovedit virtuoasă, deși nu era ; eu, în schimb, mi-am folosit virtutea spre ruina mea \
CORIFEUL

Spusele tale ajung pentru ca să înlăture învinuirea ce te apasă, iar jurămintele tale față de zei nu sunt o cheazăsie mărunță.

TEZEU

Cît e de iscusit în șiretlicuri și prefăcătorii! Bizuindu-se pe bunătatea mea, el trage nădejdea să-mi înduplece sufletul, sufletul părintelui pe care l-a jignit

HIPOLIT

Iată un lucru, tată, care mai degrabă mă uimește. Dacă tu ai fi fost copilul meu iar eu părintele tău și dacă ai fi cutezat să te atingi de soția mea, te-as fi ucis, nu m-as fi mulțumit să te gonesc în exil.

TEZEU (*batjocoritor*)

Ce vrednice cuvinte ! Nu, nu astfel vei muri. Moartea grabnică e o pedeapsă prea ușoară pentru omul fără evlavie. Te vei stinge în exil, rătăcind departe de pă-mîntul patriei, după legea pe care ți-ai rînduit-o chiar tu, în țară străină vei îndura toate relele unei vieți nemernice ; asta-i, simbria convenită păcătosului.

¹ Ultimele două rînduri din pledoaria lui Hipolit sunt obscurități, probabil corupte. Am tălmăcit alegînd interpretarea lui H. Berguin.

293

HIPOLIT

Vai mie, ce faci ? De ce nu vrei să aștepți ? Timpul \$ va dezvălui pentru mine adevărul. Nu mă goni din țară ! 'i

TEZEU

"

Ba da, dincolo de Pont și de stîlpii lui Atlas ¹ dacă mi-ar sta în putere ! Atît de mult urăsc obrazul tău !

HIPOLIT

Cum ? Fără să ții seama de jurămintele mele, fără dovezi, neîntrebînd preoții și fără judecată mă vei zvîrli din pămîntul țării ?

TEZEU

Aceste tăblițe nu sunt lucrul întîmplării, cum sunt yj cele ale preoților : învinuirea lor împotriva ta e vrednică de crezare. Iar păsărilor ce plutesc deasupra capetelor noastre le urez să zboare sănătoase ².

HIPOLIT

Zeilor, de ce să nu-mi dezleg oare gura, cînd mi-e dat *m* să mă risipesc prin voi, cărora mă închin ? Nu, n-am să î vorbesc, tot nu m-ar crede cei care s-ar cuveni să mă f creadă și în zadar mi-as frînge jurămîntul ce mă leagă.

¹ Vezi p. 237, n. 2.

² Este vorba de' cleromanție (de la *kleros* — zar), care se practica trăgîndu-se la sorți dintre mai multe tăblițe cu inscripții sacre a uneia singure, din interpretarea căreia sacerdoții încercau să deslușească viitorul insului. Tezeu respinge această formă de divinație, de parcă ar fi fost un atenian sceptic contemporan cu sofistii ; de asemenea el nu se încrede nici în prevestirea viitorului după zborul păsărilor, așa

cum se obișnuia în sanctuarul lui Zeus de la Dodon'.

294

TEZEU (ironic)

Ce suflet măreț ! Mi-e scîrbă. Afară, ce mai aștepți, pleacă din pămîntul strămoșesc !

HIPOLIT

Încotro să mă duc, sărmanul de mine ? Ce gazdă va primi în casa lui pe surghiunitul apăsător de asemenea învinuire ?

TEZEU

Du-te la gazda care îritîmpină cu plăcere pe ispititorii ce strică femeile oamenilor și fac tovărășie bună cu toate nelegiuirile.

HIPOLIT

Mi-e inima străpunsă, mă năpădește plînsul. Ți se pare că sunt vinovat, dai crezare unor păreri.

TEZEU

Atunci trebuia să suspini și să stai în cumpănă, cînd ai îndrăznit să o necinstești pe soția tatălui tău.

HIPOLIT

O, ziduri ale casei, prindeți glas, mărturisiți că în mine nu se ascunde un păcătos !

TEZEU

^ Acum vrei să te sprijini pe martori muți, dar leșul acesta vorbește limpede despre vinovăția ta.

HIPOLIT

Vai, de ce nu pot să mă privesc pe mine însumi și să revărs lacrimi pentru suferințele care mă copleșesc ?

295

TEZEU (ironic)

Te-ai deprins, într-adevăr, să te cinstești mai mult pe tine însuși decît îndatoririle sfînte față de părintele tău, și mai susții că ești drept.

HIPOLIT

O, mamă nefericită ! O, naștere amară ! Nu i-aș dori nici unui prieten să fie copil din flori.

TEZEU

Zvîrliți-l afară de-aici, servitorilor ! Nu mă auziți ? El nu mai este decît un străin, v-am spus-o mai de mult !

HIPOLIT

Va fi vai de pielea celui care mă va atinge. Goneș-te-mă tu însuși din țară, dacă aceasta ți-e voia.

TEZEU

Te voi goni, dacă nu te supui poruncilor mele ; exilul tău nu îmi trezește mila.

(Tezeu pleacă urmat de gărzi.)

HIPOLIT

Soarta mea e hotărîită; așa se pare. Nefericitul de mine ! Cunosc adevărul, dar nu știu cum să-l rostesc.

(Se întoarce spre statuia și altarul zeiței Artemis.) O, tu zeița cea mai scumpă mie, fiica divinei Leto, Artemis, tovarășa mea de car, tovarășa mea de vîină-toare, voi pleca în surghiun departe de Atena cea slăvită. Rămîneți cu bine, cetate și glie a lui Erehteu ¹ ! Rămîi cu bine, șes al Trezenei, îmbelșugat de fericiri pentru vajnica tinerețe, te privesc pentru cea din urmă dată și-ți vorbesc.

¹ Vezi p. 246, n. 2.

Veniți, voi, tinerii crescuți laolaltă cu mine în tărîm] acesta, luați-vă bun rămas de la mine, petreceți-mă pînă la hotarele țării ! Voi niciodată nu veți întîlni, cu toate că părintele meu tăgăduiește, un om mai fără de prihană decît am fost eu.

(Hipolit pleacă împreună cu oamenii săi.)

CORUL Strofa I

Cînd ne stăruie-n, minte,
grija dumnezeiască
risipește mîhnirile noastre,

dar tănuita speranță că este o pronie sus
ne părăsește în fața
ursitelor omului
și-a întâmplărilor lumii.
Neașezare e totul, iară și iară.
Nestatornica vreme îi mută
pe muritori în meleaguri
mereu mișcătoare.

Antistrofa I-

Rugile noastre am vrea
de la zei să ne-ntoarcă :
fericire, belșug și pace
în inima nebîntuită de chinuri.
Să nu se adune în noi
nici prea aspră virtute
nici prea multă nimicnicie.
Zilnic si lesne gata
să ne schimbăm înclinările,
fie-ne dat să-nîlnim mereu fericirea
de-a lungul vieții.

296

297

L

Strofa II

\
Dar sufletul nostru se turbură,
cînd, peste nădejtile noastre,
întâmpinăm atîta nenoroc.
Iată, pe astrul Atenei,
pe cel mai luminos
din cerul Hșladei,
l-am văzut, l-am văzut alungat
spre alte meleaguri
de părintele lui stîrnit de mînie.
O, nisip al țărmlui patriei,
stejăriș al munților noștri,
prin care vina lighioane
cu haita clinilor luți
în preajma slăvitei Dictynna l

•^

Antistrofa II

~i

/ El nu va mai duce în hamuri caii veneți, să-i alunge pe^-ntinderea Limnei,
cea răsunînd de copite-ncercate de goană. Muza neadormită,
care trezește de-a pururi freamătul lirei,
acum va fi mută
în strămoșescul palat.
Nu vor mai ~ji-ncununate cu flori,
în desişul pădurii
poienele moi de zăbavă
ale zeiței născute de Leto.
Surghiunul tău, Hipolit,
va pune capăt certe fecioarelor,   ț
care tînjeau să încheie
Innnrl'nfS «-''----- '~   fJ

Epodă

Iar nouă, năpasta ce te-a izbit ne va face de neîndurat zilele noastre scăldate în lacrimi. . O, mamă nefericită, ai odrăslit în zadar ! Clocotim de mînie față de zei ! Vai, vai, Harilelor ¹, surorilor sfînte, de ce-ngăduiți să plece departe de glia țării, departe de casa lui, biet omul acesta, nevinovat de urgia care-l doboară ?

CORIFEUL

Priviți ! Se-ndreaptă cineva în fugă spre palat, cu fruntea-ntunecată. E unul din oamenii lui Hipolit. *(Intră crainicul.)*[^]

CRAINICUL

Femeilor, unde-i Tezeu, unde aş putea să-l găsesc pe regele țării ? Spuneți-mi, dacă știți ! E înăuntru, în palat ?

CORIFEUL

Iată regele, tocmai iese din casă.

(Revine în scenă Tezeu.)

—y,,~i* ou Htvueie

logodnă si nuntă cu tine.

298

¹ Haritele, în vremuri străvechi divinități ale vegetației, au devenit abia mai târziu simboluri ale grației, făcînd parte din alaiul zeului vinului dar și din al Afroditei. În Beotia, de unde pare să se fi răspîndit cultul lor, zeițele, numite grații de latini, erau în număr de trei : Aglaia, Thalia și Ejphrosyne.

\ 299

lezeu, vestea rea ce v-o aduc e vrednică să vă îndurereze : pe tine, pe cetățenii Atenei și pe toți locuitorii pămîntului Trezenei.

TEZEU

Ce s-a întîmplat ? Ce pacoste nouă s-a mai abătut deodată peste două cetăți vecine ?

CRAINICUL

Hipolit nu mai este, sau e tocmai pe moarte. Lumina e pe cale să se stingă pentru el, chiar dacă o mai zărește încă.

TEZEU *(ironic)*

Cine l-a lovit de moarte ? Poate avea vreun dușman căruia îi siluise nevasta, ca si mie.

CRAINICUL

Nu, a fost ucis de roțile carului său, în urma blestemului gurii tale, prin care l-ai rugat pe tatăl tău, pe stăpînul atotputernic al mării, să-l prăpădească.

TEZEU

O, zei ! Intr-adevăr, Poseidon, ești părintele meu, căci tu mi-ai auzit blestemul. Cum a pierit ?

Vorbește ! Cum l-a izbit Dreptatea, cînd a căzut în capcană cel care m-a necinstit ?

CRAINICUL

În preajma țărmlui bătut de valuri, noi netezeam cu țesala coamelor cailor si plîngeam. Venise un om să ne

300

pamîntul țării, iuuu. B[^]1,i,, __

Apoi sosi chiar el si plînsul lui pe țarm eră la iei ue ui=>v ca și al nostru. În urma lui sîrguia un pîlc de prieteni de-o seamă cu el, care-i făcea alai.

La un răstimp, contenind să mai suspine, grăi : „La ce bună atîta mîhnire ? Trebuie să ascult poruncile tatălui meu. Slujitorilor, prindeți-mi caii purtători de hamuri la car. Această țară nu mai este a mea." îndată fiecare ne-am aşternut pe lucru si, mai repede chiar decît s-ar putea povesti, ne-am înfățișat la stăpînul nostru cu telegarii înhămați. El apucă în mîini frîiele de pe marginea din față si, sărind, își potrivește picioarele în încălțările carului \

Apoi cu brațele spre cer se roagă zeilor : „O, Zeus, fă să mă sting, dacă sunt un mișel din fire, iar tatăl meu să simtă cît m-a nedreptățit, fie că voi fi răposat, fie că voi mai privi încă lumina".

După aceste cuvinte, luînd în mîna boldul, își îndemnă telegarii. Noi slugile, în jurul carului si-n preajma frîielor, ne însoțeam stăpînul pe drumul drept ce duce la Argos si la Epidaur ².

~"

Și iată-ne ajunși într-un loc singuratic, unde se ridică, dincolo de hotarul acestui pămînt, un țarm stîncos ce mărginește Marea Saronică³. Acolo, ca și cum Zeus tuna subpămînt, în adîncuri, un zgomot se năpusti din talazuri

¹ Pe locul vizitiului erau modelate amprente în care acesta trebuia să-și așeze picioarele. Cuvântul grecesc folosit aici indică mai degrabă un soi de încălțări, poate că ținând de însăși structura carului.

² De la Trezena se despart două drumuri care duc prin munți, unul la Epidaur și altul la Argos. Euripide îl pune pe Hipolit să urmeze un itinerar închipuit pe malul mării, care în părțile acelea se termină printr-un zid de stînci.

³ Mai aproape de dimensiuni: golful Saronic, dintre Atica și Argolida.

301

și răsunară vaiete surde, cumplete auzului. Caii, ciulind urechile, își înălțară boturile în văzduh. Pe noi ne cuprinse o spaimă de copii. De unde suia glasul acesta ?

Uitîndu-ne departe, către- rîpele bătute de talazul sunător, am văzut o trîmbă nelumească de apă crescînd pînă ia, cer. Ea mi-a ascuns privirii Stîncile Skeironiene ¹, acoperind și Istmul și piatra lui Asklepios². Apoi, um-flîndu-se mereu și spulberînd jur împrejur valuri albe de spumă clocotitoare, se rostogoli pînă pe țărmul pe care-nainta cvadriga noastră.

Iar printre talazuri, din trîmbă înaltă de apă, marea lepădă un taur, o fiară sălbatică, al cărui muget umplu întreaga coastă și, drept răspuns, mugii ecoul înfiorător. Era peste puterea omenească să privești asemenea arătare. Deodată armăsarii au fost năpădiți de o spaimă fără seamăn. Stăpînul nostru, deprins prin lungă îndeletnicire cu năravurile cailor, strînge hăturile în amîndouă mîinile, trage de ele, ca un corăbier de vîsle și le trece peste mijloc și se proptește în ele spre spate. Dar telegarii, sfărîmînd în fălci zăbalele făurite la flacăra, țîșnesc în goană mare și nu le pasă nici de brațul care-i mîină, nici de dîrlogi și nici de carul bine întocmit. Cînd Hipolit, încrîncenat la cîrmă, vrea să le-ndrepte fuga peste cîm-pia moale, ivindu-se în fața lor, ca să-i întoarcă, dihania de taur înnebunește caii. Iar cînd se dezlănțuie, turbați de groază, spre țărmul stîncos, el îi urmează tăcut aproape de marginea carului.

Pînă la urmă, sub amenințare, obada unei roți se frînge de o piatră, carul se năruie și se răstoarnă. Și toate sunt doar rămășițe-ameslecate ; zboară în țandări spițe, osii și butuci de roată.

¹ Vezi p. 290, n. 2.

² Iscusitul vindecător și taumaturg, zeul ocrotitor al medicilor și vracilor, era proslăvit la Epidaur, cetate în care i se înălțase cel mai celebru sanctuar.

302

!

.

tir
ft

Iar Hipolit, sărmanul, împleticit în șleauri, e tras pe jos în legături învîlmășite, și capul său iubit se sparge de stînci, si carnea lui e sfîșiata si scoate țipete îngrozitoare : „Stați, telegarilor, hrăniți la iesle de rîînele mele, nu mă zdrobiți de moarte ! O, năpraznic blestem al tatălui meu ! Veniți, scăpați un om nevinovat, iertați-l de chinuri !"

Eram noi mulți care ardeam să-l ajutăm, dar mersul nostru lînced ne păstra în urmă. În vremea asta, slobo-zindu-se din legături, ieșind din încîlceala hamurilor, nu știu cum, s-a prăbușit, si-abia mai pîlpîia în el un capăt de suflare. Pe dată caii, laolaltă cu năpraznica dihanie de taur s-au făcut nevăzuți undeva, nu știu unde, în spatele stîncilor ¹.

O, rege, eu sunt doar un rob din casa ta, dar niciodată n-as putea si nici.n-as vrea să cred că fiul tău este un ticălos. Nu, chiar dacă s-ar spînzura toate femeile lumii și-ar înnegri cu scrisori de învinuire toți pinii de pe muntele Ida, eu tot as stărui în credința că-i nevinovat.

CORIFEUL

Vai, s-a-mplinit năpastă după năpastă. Nimic nu poate să frîngă poruncile Sorții.

TEZEU

M-am bucurat să-ți ascult povestirea, din ură pentru omul acestor pătimiri; acum însă, plin de

smerenie față de zei, si amintindu-mi că-i vlăstarul meu, nu mai încerc pentru nenorocirea lui nici bucurie, nici întristare.

¹ „Taurul lui Euripide este o ființă reală sau o fantomă ? Greu de spus ! El nu atinge carul, nici caii, nici nu e rănit de Hipolit: el nu face decât să se ivească, fascinează, făptuiește prin spaima prezenței sale și dispare dintr-odată, la fel cum s-a iscat. Totul e vag și misterios în acest eveniment suprafiresc” (Weil).

303

„....., — —.~^, kj<a-i caram aici pe biet'uT" Hipolit ?

Ori cum să ne purtăm, spre a fi pe placul inimii tale ? Stai si cumpănește ! Dacă vrei să-mi ascuți îndemnul' nu te arăta necruțator cu fiul tău strivit de nenoroc.

TEZEU

Aduceți-1 aici, să-1 privesc în față pe cel care tăgăduia că mi-ar fi întinat culcușul. Cuvintele mele și pedeapsa cerului îl vor sili să recunoască.

(Crainicul pleacă.)

CORUL

-«...»

O, Kypris, tu faci să se-ncline sufletul nenduplecat al zeilor și-al muritorilor l Alături de tine. Eros. cu pene smălțate împresură-n zbor năvalnic pământul

si talazul sonor al mării sărate. ; El farmecă inima înnebunită a celor pe care-i atinge cu aripa lui de aur, el stârnește jivinele munților și lighioanele mărilor si cele hrănite de Glie¹ sub văpaia privirilor Soarelui,

el farmecă omul. O, Kypris, atoate regină, cu slavă doar tu stăpînind peste toate !

(In timp ce Tezeu și Corul stau cu fața spre statuia Afro-ditei, de partea opusă a scenei apare Artemis, cu tolă și arc.

304

tt

ARTEMIS

O, fiu domnesc al lui Egeu, ascultă-mă, îți poruncesc, îți vorbește fiica divinei Leto, Artemis.

/Nefericitule Tezeu, (jie ce te bucuri după cele întâmplate ? L-ai omorât pe fiul tău împotriva evlaviei.

Crezînd scornirilor viclene

ale soției tale, Fedra,

te-ai bizuit pe-nvinuiri nelimpezi,

în schimb e limpede năpasta

ce te lovește.

De ce nu te afunzi,

copleșit de rușine,

I Vezi p. 144, n. 1. Modernii, mai ales școala franceză, au veștejit adeseori, procedeul divinității

suspendate în văzduhul scenei de o mașină, împotriva acestora G. Murray menționează următoarele :

„Apariția zeului era conținută în chiar esența concepției originare a dramei atice, așa cum reiese limpede din cercetarea operei si mai ales a fragmentelor lui Eschil. Teofania era pe placul și în spiritul publicului grecesc, pentru care zeii, urma-nizați, se amestecau atât de felurit în existența inșilor. Apoi, aproape întotdeauna, zeii nu apar doar ca să rostească niște versuri sentențioase, ci vin să aline și să întărească eroii prin influența lor tainică, uraniană, într-adevăr, Dioscurii în *Electra* pun capăt cursei demente a răzbunării, la fel Atena din *Ifigenia în Taurida* închide izvorul vărsărilor de sînge, iar fecioara Artemis în Hipolit răscumpără suferințele eroului printr-o prezență din altă lume, care împărtășește parcă totodată si făgăduința unei resurecții, dincolo de bine și de rău.”

305

cu trupul De ce nu să te străm. departe d Căci nu-ti

TM! *I

Tartaros în

rp ... ~^*a în mijlocul scenei)

Pezeu, îți voi spur-^ f . , , ceneir; ta. Desigur că n-am ^e tot adevțui despre nenorocirea durerea.

Am venit aS*-a?uc «Snare, ci îți voi adînd fiului tău a fost dreaS-^{tj doVed}esc deplin că inima slavă și să-ți de2vălu f>ta Pentru Ca el să ^ ^TM* într-un fel. totodată «,- P^^pa an^ită a soției tale ^

Zeîta cea mai harul fecioriei 2, a stîr îndrăgostească de fiul Kypris, i-a fost dat să unei doici care i-a de sub jurămîntul tăcerii.

Hipolit, avînd o

, "Ca

care ne desfătăm fa 1 ei pe Fedra, să se . ^tărită s-o biruie Pe £^e. Voia ^ Prin urzelii ^{imhl} tău această patimă, , nr[^], - j

îndemnurile ei, dar fiiⁿ ;t^a, dre^aPa.. nu s-a lăsat ispitit de călcat legămîntul sfînt îⁿ. ac .el^f J

«mp evlavios nu si-a Fedra, temîndu-se că vk A ^{Cmd} a fost urgisit de tine scrisoare mincinoasă și

* dat^a ln ^ileag, a scris această printr-o viclenie, în car[^] ;nceroat s[^]/ P[^]rdă pe fiul tău

tu ai crezut.

Vai mie !

TEZBU

¹ In cosmografia elină - f

tărîmuri : deasupra cerul și " r[^]gu . lumii era tul, iar dedesubt înneguratu j'" tiți și învinși, locul de osînd[^] ,,

² Artemis împreună cu mai veche și mai slăvită" ^ căzut niciodată în puterea A ț

_in

eter

^hisokrea e lor vnovati

și Hestja st'ăpîna focului singu[^] '

ARTEMIS

r^Plp te sfisie Te/eu. Stai locului si-ascultă Cuvintele mele te snș! amarnic , lți amintești ca

urmarea, sa poți ^{SUSI} , ,ăll nSrin^{te} ti-a făgăduit sa-ți poseidon, dumnezeiescu tău Pannte și 8^{te}_a.

împlinească trei rugaciun[^] Ș[^] u ^{^^^}i spre nimi-de una împotriva ^{fiulul} f[^], "ul ^ va^{lurilor} mării, tatăl tău,

cirea vreunui dușman Stapu aul vam

în larga lui bunăvoința fața de tane

P_n

făgă _
^

și ți-ai ucis feciorul.

TEZEU

Stăpînă, lasă-mă să mor !

ARTEMIS

Ai făptuit un păcat îngrozitor, însă cu toată greșeala ta, mai poți să dobîndești iertare. Kypris a vrut să se petreacă astfel, ca să-și îndeustuleze mînia. Printre zei domnește o lege : nu-și îngăduie nimeni să se împotrivească dorințelor unuia dintre noi, ci veșnic îi lăsăm fiecăruia cale deschisă ¹. Să știi limpede că eu, dacă nu mi-ar fi teamă de Zeus, n-aș fi îndurat astăzi rușinea de a-l lăsa pradă morții pe omul cel mai drag dintre toți muritorii.

,

În privința păcatului tău, mai întîi grozăvia lui o micșorează neștiința, apoi, odată cu moartea soției tale s-a prăpădit și orice temei, care rostit ar fi putut să-ți atingă inima. Astfel noianul nenorocilor s-a revărsat mai

¹ Această lege, necunoscută de Homer, nascocită poate de Eu-ripide, din necesități dramatice sau poate din năzuința poetului tragic de a reforma sistemul teologic moștenit, a fost adeseori invocată mai tîrziu de Ovidiu.

306

307

J

ales peste tine, dar suferința ta e si a mea, căci zeii nu se bucură de moartea evlavioșilor, în schimb îi spulberă pe **fflfe** nelegiuîți, laolaltă cu fiii și casele lor.

(TimnH. :'-...

(Hipolit, plin de sînge, apare tîrîndu-se,
vinătorilor.)

CORIFEUL

Iată-l, nefericitul vine spre noi.

Vai, carnea lui cea tînără

și creștetu-i bălai

sunt însemnate de răni!

O, casă chinuită l

Ce dolii gemene fulgerate de zei răvășesc palatul acesta ?

HIPOLIT

Vai, vai, amar și vai! Nefericitul de mine ! Blestemul nedrept și prea sigur al unui părinte nedrept mi-a schilodit făptura. Vai, oropsitul de mine, m-am petrecut din viață. Prin cap mă străbat năpraznice junghiuri, răul îmi zguduie creierii. Stați, nu mai pot, o clipă de răgaz ființei mele sfârșimate ! O, car blestemat și fugari nutriți-de mâinile melc l Voi m-ați nimicit, voi m-ați omorât. Vai, vai, în numele zeilor, cu grijă, oamenii mei!

308

sprijinit de brațele

*Mâinile voastre abia să atingă
trupul meu sfișiat.
Ce mînă mi s-a proptit
în dreapta pe coaste ?
Ridicați-mă blînd,
potriviți-vă mișcările molcom,
ca să-l aduceți pe năpăstuitul
orbește lovit de blestemul tatălui său.
O, Zeus, o, Zeus, întoarce-te spre mine !
Eu preasmeritul și temătorul de zei
eu, muritorul cel mai fără prihană,
alunec sub pămînt,
la-ntîmpinarea cu Hades.
O, viața mea s-a risipit!
în zadar m-am trudit să țin
cucernic față de oameni.
Vai, vai, amar și vai!
încă un junghi, încă un junghi mă străpunge.
Lăsați-mă aici, sărmanul de mine l
Sosească duhul morții, vindecătorul l
Voi mă ucideți încă odată,
voi mă ucideți, nefericitul de mine.
Vă rog din suflet o lance,
o lance bine-ascuțită,
să mi-o împlînt în piept
și să mă nărui
în somnul din urmă.
O, blestem urgisit al tatălui meu l
Fără-ndoială, un neam înneecat în sînge,
strămoși de demult și grei de păcate
au căzut peste mine, fără cruțare *

¹ Hipolit pare să spună că pătimește pentru crima tatălui său, spre ispășirea uciderii Pallantizilor. După Humbert ar fi o aluzie la spița sîngeroasă și blestemată a lui Tantal și Pelops, cu care se înrudea prin bunica lui, Aithra. (Vezi arborele genealogic.)

309

*Și pentru ce, cină n-am săvîrșit păcat ?
Vai mie, ce să rostesc
și cum să aflu mîntuire
din această durere neistovită ?
O, Hades, cernitule, fii milostiv,
peste nefericirea mea
coboară noaptea și somnul l*

ARTEMIS

Biet suflet, crunt e jugul sorții tale. Te-a nimicit noblețea sufletului tău.

HIPOLIT

O, răsuflare de parfum dumnezeiesc, te simt din miezul chinurilor mele și trupul mi se face parcă mai ușor. Aici, în locul acesta, se află divina Artemis.

ARTEMIS Aici se află, sărmane, zeița ta preaiubită.
HIPOLIT Tu vezi, stăpînă, unde am ajuns, nefericitul de mine.
ARTEMIS
Te văd, însă ochilor mei nu li se-ngăduie să verse lacrimi.
HIPOLIT Nu mai trăiește vînătorul tău și credinciosul tău...
ARTEMIS Nu mai trăiește, dar mi-e scump și-n clipa morții.
310

]

HIPOLIT Crescătorul cailor tăi, paznicul statuilor tale,,
ARTEMIS Afrodita, nemernica, e urzitoarea nelegiurii.
HIPOLIT
Vai mie, acum recunosc dumnezeirea prin care m-am
sfîrșit.

(

ARTEMIS
Neîncinarea ta o jignise, te ura pentru virtutea ta. HIPOLIT

wJr

făfi Ea singură, e limpede, a stins trei muritori.

ARTEMIS Pe tine, pe tatăl tău și pe soția lui.

HIPOLIT Te plîng și pe tine, tată năpăstuit.

ARTEMIS Și el a fost înșelat de uneltirile zeiței.

HIPOLIT Amarnică ți-e durerea, tată nefericit !

TEZEU M-am istovit, copilul meu, mi s-a dus bucuria vieții.

HIPOLIT Te plîng mai mult decît pe mine, pentru greșeala ta.

331

De ce nu pot, copile, să mor în locul tău ?

HIPOLIT O, cruntele daruri ale părintelui tău, Poseidon !

TEZEU

O, gura mea de nu le-ar fi cerșit în veci !

HIPOLIT Tot m-ai fi ucis, erai atît de mîniat pe mine.

TEZEU Dreapta judecată mi-o stricaseră zeii.

HIPOLIT

De ce nu i se îngăduie neamului omenesc să-i blesteme pe cei de sus ?

ARTEMIS

Nu blestema, trupul tău poate să coboare în beznele de sub pămînt, dar zeii nu vor lăsa nepedepsită mînia revărsată asupra ta *de* Kypris, pentru c-ai fost un suflet evlavios și bun. Eu însămi te voi răzbuna, cu arcul meu ce nu greșește ținta, această mînă va doborî un alt muritor, pe cel mai scump dintre iubiții Afroditei ¹.

Iar ție, sărmane, în schimbul suferințelor tale, îți voi dărui cea mai înaltă slavă în cetatea Trezenei. Fecioarele neîntinate, înainte de nuntă, îți vor închina pletele lor retezate, iar în trecerea timpului îți vor hărăzi necon-

¹ Gîndul ascuns de răzbunare urzit de zeiță îl are în vedere, fără îndoială, pe frumosul Adonis, zeul de obîrșie semitică al vegetației, ibovnicul Afroditei. El a pierit sfîrtecat de un mistreț fioros, trimis de Artemis : din sîngele lui revărsat au răsărit anemonele.

312

fOf- temt CUiesun ue UU<_CLC 90. ici^nm. ,^ „ j. _____

TM. pururi prilej de cîntece triste și dragostea ce-ai stîrnit-o ^J " în Fedra, nici ea nu va cădea fără nume în ceața uitării. Iar tu, fiul moșneagului Egeu, ia-ți copilul în brațe, strînge-l la pieptul tău, căci fără voie l-ai făcut să moară. Cînd curge din voința zeilor, rătăcirea omului e socotită firească.

Te rog fierbinte, Hipolit, să nu-1 urăști pe tatăl tău, singur destinul te-a lovit. Bun rămas. N-am îngăduință să privesc leșuri, nici să mă pîngăresc din răsufările celor ce stau să moară, și văd că tu te-apropii de răul de pe urmă.

(Artemis dispăre.)

f

HIPOLIT

Cu bine, drum bun, fericită fecioară, desprinde-te lesne de lunga noastră petrecere laolaltă. Las, după voia ta, să-rni cadă orice ură față de tata ; întotdeauna m-am supus cuvintelor tale.

Vai, peste ochii mei coboară beznă. Ține-mă tată, sprijină-mi trupul !

TEZEU (*ținându-l în brațe*)

Vai mie, fiul meu, ce faci ? Vrei să mă frîngi!

HIPOLIT Am ajuns la ușile morții, le văd deschise.

TEZEU

Vrei să mă părăsești eu inima nelimepezită de păcatul

HIPOLIT Nu, nu ! Te iert de moartea mea.

313

..!

TEZEU Ce spui ? Mă ierți de vina sîngelui vărsat ?

HIPOLIT Jur, mi-e martoră fecioara cu arcul neînvins.

TEZEU

Preascumpul meu copil, cîtă mărinimie dezvălui îri tine !

HIPOLIT Rămîi cu bine, tată, rămîi cu bine, rămîi cu bine.

TEZEU Suflet cucernic și plin de virtute !

HIPOLIT

Roagă-te cerului pentru fii legiuîți care să-mi semene. |

TEZEU Nu mă părăsi, copilul meu, fii dîrz !

HIPOLIT

Mi s-a topit dîrzenia, tată, mă sting. Acoperă-mi de-1 grabă fața cu un văl.

(*Moare în brațele lui Tezeu*)

¹ în lumina unor tradiții italice, care au identificat-o din secolul al VI-lea pe Artemis cu Diana, fiul lui Tezeu a fost înviat din morți de către medicul taumaturg Asclepios. A/"-' ~" - fecioară 1-a luat cu sine și 1-a rînduit să o slujească. ? m sanctuarul ei de la Aricia, pe malul lacului Nemi, lîngă Roma, unde era venerată ca *Diana Nemorensis*, Diana Pădurilor. Aci Hipolit se chema *Virbius*, nume care se presupunea că înseamnă „cel ce a viețuit de două ori.”

314

/

TEZEU

O, tărîm slăvit al Pallas Atenei, ce om ales ai pierdut ! Vai mie, sărmanul ! N-am să uit niciodată, o, Kypris, pedepsele tale !

(*Intră abătut în palat urmat de bărbații ce poartă trupul lui*

Hipolit.)

CORUL

Pentru toți cetățenii căzu deopotrivă doliul acesta năpraznic. _ Vor curge șuvoaie de lacrimi, căci jalea și plînsul în moartea celor puternici răsună și freamătă-n lume *.

|

i Se crede că, în aceste versuri, corul se tînguie pentru moartea marelui Perlele, stins în 429, anul reprezentam traj

315

^{^f t/S-t}

***V.

\LDG C

I eu s—

Peiops —Hippodamia

litra —fgeu

Pe/op* fff/sr

H/PSIH

Isua ~ furgpt

Taurul— Pasiphat — Minotaurul

Afreu — Aerape

STDIt POLYDfUKES Helem CLJTEMN[STRA~AGAMfM!IDH MeneHos-Heitna

Deucaiior Catreus Anadna FFDOA

Chrysothimis [LECTKA IfISfMIA OKfStt

CUPRINS

Prefață !.•• Tabel cronologic • Cuvînt despre traducere

—Hecuba .
X~Electra . - • .
Xjfigenia în Taurida .
Hipolit . • • .

Arbore genealogic .

V

XXIX XXXIX

l

73 153 235

317

—

j

BIBLIOTECA FACUU.

Lector : VICTOR IOVA Tehnoredactor : ELENA CALUGARU

Bun de tipar 3.XI.1976. Tiraj 13.115 exemplare broșate. Coli ed. 15,55. Coli tipar 11,375.

Tiparul executat sub comanda nr.

5.159 la întreprinderea poligrafică

Bacău, str. Eliberării nr. 63.

REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA